

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Регулювання ліквідності банків

Студентки 2 курсу 3м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Борейко Марії Олександрівни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Плісак Тетяна Олександрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія Петрівна

Київ – 2020

ПЛАН

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ.

- 2.1. Механізм та інструментарій регулювання ліквідності банків в Україні.
- 2.2. Аналіз ліквідності банків та оцінка ефективності її регулювання.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ .

- 3.1 Зарубіжний досвід регулювання ліквідності банків
- 3.2 Напрями удосконалення регулювання ліквідності банків України у кризових та посткризових умовах.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

За сучасних складних макрофінансових умов в Україні відчуваються проблеми з ліквідністю банків. Посилення конкуренції між банками, зростання дефіциту банківських ресурсів, невизначеність економічного середовища, викликані загостренням геополітичної ситуації в країні, обумовлюють підвищену увагу банків до управління ліквідністю. Адже ліквідність є важливою системною характеристикою банку, що обумовлює його фінансову стійкість, надійність, спроможність розширювати обсяги активних операцій та протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій.

Актуальність вибраної теми полягає в тому, що на сучасному етапі дотримання ліквідності та забезпечення її оптимального рівня є однією з важливих потреб діяльності банків, оскільки саме завдяки цьому банки здатні своєчасно виконувати свої зобов'язання за умови збереження прибутковості на достатньому рівні.

Огляд літератури з теми дослідження. Регулювання ліквідністю банку – це складний багатофакторний процес, що передбачає не тільки мінімізацію ризику ліквідності, але виконання основної мети діяльності, а саме отримання прибутку. Даній сфері банківського менеджменту присвячено багато зарубіжних та вітчизняних наукових робіт. Значний внесок у наукову і практичну діяльність, пов'язану із управлінням та регулюванням ліквідності, зробили такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як: В.В. Бабанов, І.А. Бланк, С.П. Вожжов, О.В. Дзюблюк, Ж.М. Довгань, О.І. Лаврушин, Б.Л. Луців, О.В. Молчанов, А.М. Мороз, П.С. Роуз, Ю.С. Серпенінова, Дж. Сінкі, В.С. Стельмах. У їх роботах розглянуті основні теоритичні та практичні засади регулювання ліквідності.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних аспектів регулювання ліквідності банків; аналіз інструментів управління ліквідністю комерційним банком та інструментів регулювання ліквідності банківської системи, які використовує НБУ;

обґрунтування основних факторів негативного впливу на ліквідність банку та визначення основних напрямків мінімізації ризику ліквідності.

Для досягнення поставленої мети необхідно сформулювати та розв'язати такі **завдання**:

- дослідити теоретичні аспекти ліквідності банків та банківської системи в цілому;
- проаналізувати основні методи регулювання ліквідністю банку;
- визначити основні інструменти регулювання центральним банком ліквідності банківської системи;
- проаналізувати діяльність НБУ у сфері підтримки ліквідності банків;
- розглянути основні методи регулювання ліквідності вітчизняних банків;
- дослідити зарубіжний досвід регулювання ліквідністю
- обґрунтувати напрями удосконалення регулювання ліквідності в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є система регулювання ліквідністю банків, як установ, які здійснюють свою діяльність не тільки за рахунок власних коштів, але й за рахунок коштів вкладників та позичальників.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин з приводу ліквідності банківської системи.

Методи дослідження. У роботі застосовуються методи аналізу внутрішньогосподарських та загальноекономічних показників ліквідності.

Див. як у зразку вступу

Також у роботі використовуються: діалектичний метод визначення проблем та напрямків їх рішення, математичні, статистичні, спостереження.

Інформаційна база роботи. Основну частину роботи складає інформація, взята із таких джерел: закони України, нормативні акти Національного банку України, звіти банківських установ, наукові статті, тези доповідей, аналітичні

звіти, рекомендації Базельського комітету, фінансова звітність банків, монографії, статистичні звіти НБУ та комерційних банків.

Практичне значення одержаних результатів. Практичні рекомендації стосовно форматів представлення кількісної та якісної інформації можуть бути корисні банкам для аналізу регулювання ліквідності банків станом на 2020 рік.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Борецько М.О. Регулювання ліквідністю банків //Банківська система в умовах глобальних фінансових дисбалансів: зб. наук. ст. студ. заочної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2020. – 426 с.

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 50 сторінок. В роботі представлено 6 таблиць, 1 рисунок, 7 додатків та використано 31 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ

В Україні питання регулювання та контролю за ліквідністю банків належить до компетенції Національного банку України та здійснюється за основи економічних нормативів. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» економічні нормативи належать до індикативної форми регулювання банківської діяльності, а відповідно до Закону України «Про Національний банк України», ці нормативи дають змогу забезпечувати контроль за ризиками, у тому числі за ризиком ліквідності. Система економічних нормативів регулювання ліквідності, що розроблена НБУ, закріплена в нормативно-правових актах є виваженою, науково-обґрунтованою та такою, що в цілому відповідає світовій практиці.

Система економічних нормативів регулювання ліквідності банків була створена НБУ за часів відсутності на світовому рівні міжнародних рекомендаційних документів. У грудні 2010 році Базельським комітетом у рамках проекту щодо вдосконалення Міжнародної угоди про капітал та стандарти капіталу був випущений документ під назвою «Базель III: «Міжнародна концептуальна основа щодо оцінки, стандартизації та моніторингу ризику ліквідності». [33]

Нові стандарти Базельського комітету **мають** уніфікувати підходи до регулювання ліквідності. Основна увага приділяється таким аспектам управління ліквідністю: оцінці договірних розривів за строками між активами і зобов'язаннями; концентрації джерел фондування; наявності необтяжених активів; ринково орієнтованим методам моніторингу.

Ліквідність банку є важливою системною характеристикою банківської діяльності, яка потребує вивчення, аналізу та ефективного регулювання. Банк, який має проблеми з ліквідністю не може виконувати власні функції і проводити

операції з обслуговування клієнтів, його рейтинг знижується, що значно ускладнює запозичення коштів із зовнішніх джерел, а потім, втрачається потенційний прибуток. Вивчення банківської ліквідності доцільно розглядати як зі сторони банку, як нижчого її рівня, так і зі сторони центрального банку, як її вищого рівня і таким чином формувати уявлення про ліквідності всієї банківської системи (рис. 1.1).

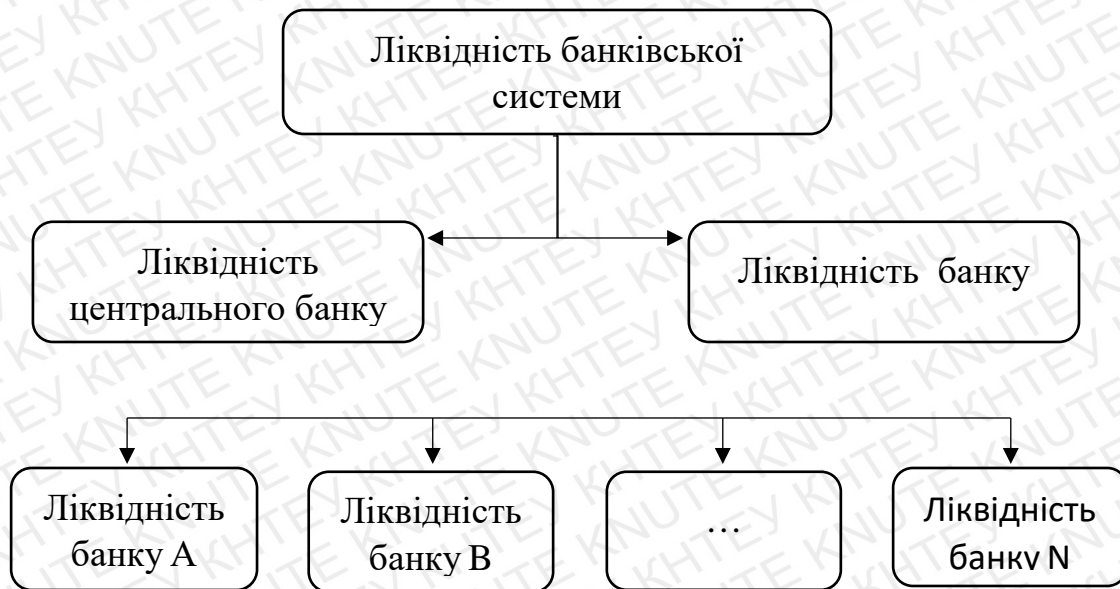

Рис. 1.1. Структура ліквідності банківської системи

*Примітка: складено автором за джерелами [1]

Взагалі, ліквідність банківської системи (banking system liquidity) – динамічний стан, який забезпечує своєчасність, повноту та безперервність виконання всіх грошових зобов’язань банківської системи країни, характеризує рівень її надійності та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки. [1]

Ліквідність банківської системи – це спроможність банківської системи забезпечити своєчасне виконання всіх зобов’язань перед вкладниками, кредиторами та акціонерами банківських установ, можливість залучати в необхідному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб, надавати кредити та інвестувати у розвиток економіки країни.

Ліквідність банківської системи забезпечується коштами обов'язкових резервних вимог, які зберігаються на рахунках банків у центральному банку та вільною ліквідністю, тобто коштами понад необхідний обсяг обов'язкових резервних вимог [1].

При розгляді сутності поняття “ліквідність банку” як складової банківської системи слід виділити такі основні підходи:

1. підхід “виконання зобов'язань” – вказує на здатність банку своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання;
2. підхід “співвідношення активів та пасивів” – розглядає ліквідність банківської установи, як співвідношення активів та пасивів або зобов'язань та засобів, якими можна їх виконати;
3. підхід “перетворення активів” – тлумачить ліквідність банку як процес, можливість або ступінь легкості перетворення активу на засоби, якими можна буде виконати зобов'язання [3, с. 218]

Підходу “виконання зобов'язань” до розуміння ліквідності дотримуються автори Інструкції “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” від 28.08.2001 № 368 разом з змінами та доповненнями від 18.06.2020 № 77, згідно якої ліквідність банку трактується як “здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати)”.

Відповідно до другого підходу ліквідність банку розглядається, як співвідношення активів та пасивів або зобов'язань та засобів, якими можна їх виконати. Так, Б.А. Райзберг, Л.І. Лозовський, Е.С. Стародубцева визначають ліквідність як співвідношення між активами й пасивами балансу банку за певними строками [5,с.134].

У рамках третього підходу “перетворення активів” щодо визначення поняття ліквідності банку, дана дефініція розглядається як процес, можливість або

ступінь легкості перетворення активу на засоби, якими можна буде виконати зобов'язання. Зокрема, цього підходу дотримується російська вчена Г.С. Панова, яка визначає ліквідність банку як “стан, який характеризує здатність банку перетворювати різні групи активів безпосередньо у платіжні засоби з метою повного і своєчасного виконання зобов'язань по пасиву” [6].

Таким чином, виходячи із вищезазначеного, більш доречним пояснення ліквідності банку буде як «спроможність банку» тобто відображає можливість банку залучити кошти на міжбанківському кредитному ринку чи в центрального банку і своєчасно погасити свої зобов'язання.

Можливість залучити кошти у вигляді рефінансування чи міжбанківського кредиту, банк має тільки тоді коли він може забезпечити дотримання економічних нормативів та мінімізувати вплив негативних факторів на свою ліквідність. Що ж стосується виконання зобов'язань банком готівкою і в будь-який момент часу, то варто звернути увагу на те, що активи банківської системи складаються не лише з готівки, тобто з високоліквідних активів (коррахунки, депозити у центральному банку). В даному випадку, необхідно чітко визначити структуру банківських активів за ступенем їх ліквідності.

Так, за ступенем ліквідності активи банку поділяються на такі групи:

1. Високоліквідні активи – активи, які можуть бути швидко конвертовані у грошові кошти.
2. Ліквідні активи – кошти, що є в розпорядженні банку і можуть бути конвертовані в грошові кошти досить швидко.
3. Активи довгострокової ліквідності, наприклад: довгострокові кредити, видані банком; лізингові операції банку; дольова участь в діяльності інших підприємств та банків; цінні папери, придбані на інвестиційні цілі; нематеріальні активи.
4. Найменш ліквідні або неліквідні активи банку: прострочені і безнадійні (проблемні) кредити; капітальні вкладення; будівлі, споруди і обладнання, що належать банку і відносяться до основних фондів [7].

Ліквідність банків в Україні регулюється Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. (зі змінами та доповненням) [9] та нормативно-правовими актами Національного банку України, що видаються у формі постанов Правління НБУ, інструкцій, положень.

Згідно з Законом України "Про Національний банк України", ст. 1 банківське регулювання є однією із функцій НБУ, яка полягає в створенні системи норм, що регулюють діяльність банків та визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду і відповідальність за порушення банківського законодавства. Під банківським наглядом Закон розуміє систему "контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку." [31] Схоже визначення цілей банківського нагляду дає стаття 67 Закону України "Про банки і банківську діяльність". В абзаці 6 також вказується, що НБУ "застосовує заходи впливу за порушення вимог законодавства щодо банківської діяльності". [32] Вітчизняні науковці в загальному притримуються вищезгаданих законодавчих положень. Розбіжності виникають насамперед при відмежуванні понять банківського регулювання та нагляду.

Регулювання ліквідністю банків (adjustment of banks' liquidity) – механізм, який використовує Національний банк України з метою управління грошово-кредитним ринком у межах визначених монетарних параметрів.

Завданням банку в процесі регулювання ліквідністю є створення та удосконалення механізму забезпечення необхідного рівня ліквідності, впровадження якого дає можливість вирішити наступні стратегічні завдання:

- дотримуватись нормативних вимог ліквідності та не допускати як надлишкового запасу, так і дефіциту ліквідності;

- підтримувати оптимальне співвідношення між ліквідністю та прибутковістю активних операцій;
- звести до мінімуму рівень ризику ліквідності.

Головними напрямками діяльності банку в процесі регулювання ліквідністю є:

- досягнення нормативного рівня ліквідності шляхом нарощення та стабілізації ресурсної бази, тобто, постійного збільшення частки строкових пасивів у ресурсній базі;
- планомірне нарощення капіталу банку;
- формування оптимальної структури активів, збалансованої за обсягами, термінами та видами валют із ресурсною базою;
- виконання нормативних вимог Національного банку України щодо нормативів ліквідності та обов'язкових резервних вимог до коррахунку, забезпеченні своєчасного проведення активних і пасивних операцій.

Централізоване регулювання ліквідності спрямовано насамперед на здійснення контролюючої функції за станом ліквідності комерційних банків, проте часом призводить до послаблення уваги до цієї проблеми з боку керівництва банків.

Регулюванню ліквідності банківської системи передують аналіз та прогнозування її поточного стану, який здійснюється центральним банком на щоденній основі. Науковці, серед методів, які використовуються при оцінці ліквідності, виділяють методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності.

До методів внутрішньої оцінки ліквідності належать: коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу та аналіз грошових потоків (як різновид — оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку).

До методів зовнішньої оцінки ліквідності належать: оцінка зміни характеристики платоспроможності банку та оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку [10, с. 29].

Різні коефіцієнти переважно розраховуються як співвідношення між обсягами активів і відповідних зобов'язань. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності у вигляді економічних нормативів входить до складу обов'язкової звітності банків і використовується регуляторами для контролю за рівнем ліквідності кредитних організацій.

Виділяють три основні групи коефіцієнтів:

1. Коефіцієнти для розрахунку обсягу і структури зобов'язань банку.
2. Коефіцієнти для визначення обсягу і структури ліквідних коштів, що знаходяться на балансі банку.
3. Коефіцієнти, що дають можливість визначити здатність виконання банком своїх зобов'язань за рахунок ліквідних активів.

Як правило, визначається один (або декілька) основних коефіцієнтів для оцінки ліквідності. Інші слугують додатковими (допоміжними), які допомагають детальніше дослідити той чи інший аспект оцінки ліквідності [11, с. 51-59].

Одним із етапів наглядової діяльності НБУ є попередній (пруденційний/документальний) нагляд, мета якого – забезпечити перевірку дотримання банками встановлених вимог, розумне (з оптимальним ризиком) ведення ними власних справ. Водночас при його проведенні реалізується заборона або обмеження НБУ щодо деяких видів банківської діяльності, здійснюється контроль за відрахуванням коштів до резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями банків, запроваджуються штрафні санкції щодо банків, які порушують економічні нормативи тощо.

Термін «пруденційний» запозичений із західної практики і в перекладі означає «обережний, м'який, щоденний». На цьому етапі нагляд за діяльністю комерційних банків здійснюється на підставі статистичної звітності, яку НБУ отримує від банків.

Як свідчить досвід роботи банків, прийняття адекватного та зваженого рішення залежить не лише від оперативного аналізу поточної ситуації, що

склалася в банку, а й від системного аналізу основних показників за тривалий час, виявлення тенденцій, проблем, банківських ризиків та чинників, які зумовлюють, за допомогою аналітичних трендів, факторних моделей, прогнозування як основних показників діяльності банків, так і наслідків управлінських рішень.

До вимог пруденційного (попереднього) контролю належить:

- встановлення контролю НБУ за визначеними для банків обмеженнями та вимогами відповідно до розроблених періодичних форм звітності;
- проведення комплексного аналізу звітності банків та розрахунків економічних нормативів;
- створення інформаційної бази з метою використання її даних для прогнозування банківської діяльності та планування поточного контролю.

Діючі банки підлягають нагляду на постійній основі, який здійснюється в декілька етапів: щоденно, помісячно, щоквартально, щорічно. Це забезпечується пруденційним наглядом, який є системою методів щодо регулярного проведення оцінки загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва банківських установ.

На основі поданої банком різної за періодичністю електронної звітності (щоденної, місячної, квартальної, річної), проводиться аналіз його фінансового стану та оцінка дотримання ним економічних нормативів. Це здійснюється з використанням автоматизованої комплексної системи аналізу фінансового стану банків – «Досьє банків». Вона передбачає систему збору, обробки інформації про діяльність кожного банку в Україні, а також надання відомостей щодо їх фінансового стану, рівня притаманних їм ризиків.

Результати пруденційного нагляду дають змогу визначити тенденції розвитку та стійкість банківської системи, оцінювати ризики за групами банків, контролювати дотримання економічних нормативів та вживати заходи при їх порушенні, на ранньому етапі виявляти проблеми у будь-якому напрямі банківської діяльності і, відповідно, своєчасно на них реагувати.

Об'єктами пруденційного нагляду є економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками. Вони визначені Постановою Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 № 368.

Встановлення економічних нормативів законодавчо закріплене статтею 58 Закону України «Про Національний банк України»: «З метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків НБУ відповідно до визначеного ним порядку встановлює для них обов'язкові економічні нормативи. Ці нормативи мають забезпечувати здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиком» [14].

Попередній контроль є прерогативою Генерального департаменту банківського нагляду НБУ, діяльність якого спрямована на впровадження інструментів документального нагляду та механізмів управління банківськими ризиками, економічний аналіз та регулювання роботи банків за допомогою контролю використання ними нормативних та оцінних показників, виявлення на ранньому етапі (за результатами проведеного аналізу й прогнозу на майбутнє) можливої кризи банків та усунення причин за допомогою упереджувальних заходів, створення організаційної та методологічної бази для виконання контрольних-наглядових функцій регіональними управліннями НБУ.

НБУ визначає економічні нормативи – розрахункові величини, згідно з якими здійснюється управління грошовим обігом і банківською діяльністю. Постановою НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 № 368 визначено економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками України.

Розрахунок економічних нормативів, що є обов'язковими для виконання банками України, закріплений в Постанові НБУ «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» № 803-рш від 15.12.2017р

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1. Механізм та інструментарій регулювання ліквідності банків в Україні.

Регулювання ліквідності банківської системи України засобами НБУ здійснюються Постановою Правління НБУ №615 від 17.09.2015 “Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи” разом із змінами і доповненнями від 16.07.2020 № 103 [33].

16 грудня 2016 року набрало чинності Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про екстрену підтримку Національним банком України ліквідності банків» від 14 грудня 2016 року № 411 – разом із змінами та доповненнями від 04.09.2020 № 130, відповідно до якого НБУ не розглядає клопотання і документи банків щодо надання стабілізаційних кредитів відповідно до Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України та вводить новий інструмент екстреної підтримки банків.

Відповідно до Постанови НБУ № 411 НБУ здійснює екстрену підтримку ліквідності платоспроможних банків, які мають, за оцінкою Національного банку, вплив на стабільність фінансової системи, тимчасову потребу в підтриманні ліквідності для виконання зобов’язань перед вкладниками та іншими кредиторами (крім пов’язаних із банком осіб) і вичерпали інші джерела підтримання ліквідності, у тому числі на міжбанківському кредитному ринку та за допомогою стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи.

Екстрена підтримка ліквідності банків є інструментом короткострокового покриття тимчасового дефіциту їх ліквідності, який не повинен застосовуватись

як заміщення необхідної додаткової капіталізації банку або вирішення його структурних проблем.

Національний банк оцінює вплив банку на стабільність фінансової системи з урахуванням його кількісних та якісних параметрів діяльності, а також стану банківської та фінансової системи, макроекономічного середовища та наявності системних ризиків.

Отримані в рамках екстрена підтримка ліквідності банків кредитні кошти банки повинні направити на виконання зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами (крім пов'язаних з банком осіб). Вони не призначені для фінансування бізнесу банку і не можуть бути використані замість необхідної додаткової капіталізації банку його акціонерами або рішення його структурних проблем.

Щоб мати можливість скористатися кредитом, відповідні банки повинні провести підготовчу роботу заздалегідь, до виникнення реальної потреби в підтримці ліквідності:

- розробити план на випадок настання кризи або надзвичайних подій;
- завчасно провести оцінку застави;
- укласти генеральний договір про екстрену підтримку ліквідності, банку, який діє протягом року з моменту підписання і містить загальні умови, порядок надання та погашення кредиту, обмеження діяльності, права та обов'язки сторін.

Порядок надання кредиту для екстреної підтримки ліквідності банку НБУ складається з п'яти етапів:

- 1) надання банком до НБУ клопотання про укладення генерального договору щодо екстреної підтримки ліквідності, розгляд клопотання національним банком;
- 2) визначення майна/гарантій, що забезпечуватиме(уть) виконання зобов'язань за кредитним договором, та оцінка такого майна (за необхідності);
- 3) прийняття рішення про укладення генерального договору; укладення генерального договору;

4) прийняття рішення про надання кредиту для екстреної підтримки ліквідності банку, укладення кредитного договору, договорів застави/іпотеки/поруки;

5) надання траншів.

Постановою НБУ № 411 у додатках зазначено перелік майна/гарантій, яке(і) є прийнятним(и) для забезпечення виконання зобов'язань за кредитом для екстреної підтримки ліквідності, вимоги до нього та порядок його врахування та критерії, яким має відповідати суб'єкт оціночної діяльності відповідно до яких НБУ приймає в забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором майно та гарантії.

Згідно з світовою практикою, підтримка банківської ліквідності здійснюється лише на короткостроковій основі й за умови, що орган банківського нагляду оцінює фінансову установу як платоспроможну і здатну надати під такий кредит Національного банку адекватне забезпечення. В Україні регулювання ліквідністю банків здійснюється Національним банком України в процесі реалізації грошово-кредитної політики.

Регулювання ліквідності здійснюється за допомогою специфічних важелів, процедур, а коректніше сказати – інструментів. Інструмент у найпростішому розумінні – це те, чим безпосередньо чинять вплив на об'єкт. Накладаючи це визначення на банківську сферу і враховуючи специфіку нашої уваги, а саме ліквідність, та основний об'єкт – банк або вся банківська система загалом, можна сказати, що в теорії та практиці банківського менеджменту інструмент являє собою специфічний важіль, за допомогою якого органи контролю (менеджмент окремого банку, центральний банк або міжнародні регулятори) чинять вплив на ліквідність з метою приведення її до бажаного рівня.

Одним із найдієвіших інструментів регулювання ліквідності банківської системи та забезпечення проведення грошово-кредитної політики є мінімальні обов'язкові резерви. Мінімальні обов'язкові резерви являють собою

специфічний запас ліквідних коштів, які резервуються і зберігаються банками на окремому кореспондентському рахунку в Національному банку України.

Ефективність механізму обов'язкового резервування, його вплив на ліквідність банківської системи і на грошовий ринок загалом залежить від того, наскільки адекватні до поточної ситуації у фінансовому секторі запроваджені важелі центральним банком [12, с. 194].

У зв'язку із цим діяльність Національного банку України щодо норми обов'язкових резервів визначається залежно від ситуації на грошово-кредитному ринку.

Відповідно до Постанови НБУ № 806, для визначення суми резервування використовуються норми обов'язкового резервування – «установлений Національним банком у процентному значенні розмір обов'язкових резервів до зобов'язань щодо залучених банком коштів».

За період незалежності НБУ по-різному встановлював норму резервування: диференційовано залежно від категорій коштів (до 01.07.2011), валюти зобов'язань (до 01.07.2013), валютних коштів залежно від рахунку їх зберігання, а також залежно від типів клієнтів, що володіють рахунками (до 31.12.2014) [1, с. 194–196]. Починаючи із 10 березня 2020 року норми обов'язкових резервів банків залежать від валюти залучених коштів, а не від їхньої строковості. Для гривневих коштів встановлено нульову ставку резервування, а для валютних – 10%. Це сприяє двом стратегічним цілям Національного банку – активізації банківського кредитування та дедоларизації економіки.

Запровадження нового підходу до формування банками обов'язкових резервів затверджено Рішенням Правління Національного банку №926-рш від 12 грудня 2019 року "Про внесення зміни до рішення Правління Національного банку України від 23 листопада 2017 року №752-рш".

Також, для ефективного регулювання ліквідності банків, виконання функцій кредитора останньої інстанції, НБУ, відповідно до «Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів

регулювання ліквідності банківської системи» № 615 від 17.09.2015 р. (зі змінами та доповненнями від 16.07.2020 № 103), може застосовувати такі інструменти [8]:

1. Операції з рефінансування (постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів овернайт і кредитів рефінансування терміном до 90 днів):

- Кредит овернайт призначений для задоволення вимог банків на короткострокове надання ресурсів, що використовується для підтримання миттєвої ліквідності банківських установ. Кредит надають комерційним банкам на термін до наступного робочого дня під заставу високоякісних активів (державних облігацій, депозитних сертифікатів, облігацій міжнародних фінансових організацій).

2. Операція **прямого РЕПО** - це кредитна операція між НБУ і банком з купівлі Національним банком цінних паперів портфеля банку з одночасним зобов'язанням банку здійснити зворотну купівлю (викуп) цих цінних паперів за обумовленою ціною на обумовлену дату;

3. Операції з власними борговими зобов'язаннями (депозитні сертифікати Національного банку овернайт та сертифікати) – це дієвий інструмент оперативної дії на відкритому ринку, який використовується не тільки для регулювання ліквідності, але й як потужний інструмент грошово-кредитної політики держави. Операції з борговими зобов'язаннями пов'язані з діяльністю НБУ з розміщення, обігу та погашення депозитних сертифікатів, операції з державними облігаціями України.

Суттєва відмінність такої операції від розглянутих вище полягає в тому, що це операції депозитного характеру, які проводить регулятор для вилучення надлишкової ліквідності банків.

4. Ще одним з інструментів регулювання, а також останнім зі стандартних інструментів є операції з державними облігаціями України, що передбачають їх

купівлю або продаж на торгах, які проводяться на біржовому та позабіржовому фондовому ринку.

Встановлення нормативних вимог щодо ліквідності, обов'язкових для кожної банківської установи, є звичайною практикою центральних банків ряду країн. Це дає змогу здійснювати контроль за ліквідністю банків та підтримувати необхідний рівень ліквідності банківської системи в цілому. Здебільшого з цією метою застосовується метод коефіцієнтів, який дає можливість не тільки оцінити рівень ліквідності окремого банку, але й здійснювати порівняльний аналіз ліквідності різних за розмірами банків.

Зазвичай у практиці для регулювання та аналізу ліквідності банку центральні банки застосовують кілька коефіцієнтів ліквідності (наприклад коефіцієнт миттєвої ліквідності або коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт ліквідності по термінових зобов'язаннях, генеральний коефіцієнт ліквідності по термінових зобов'язаннях та інші)

Очевидним є те, що одним коефіцієнтом простіше керувати як комерційному банку, так і центральному. Проте система багатьох коефіцієнтів дає змогу центральному банку гнучкіше проводити свою політику резервних вимог, наприклад, змінювати рівень вимог для однієї категорії депозитів і залишати його без зміни для іншої. Це посилює ефективність управління ліквідністю банківської системи з боку центрального банку. Також система багатьох коефіцієнтів є більш прийнятною, тому що дає змогу враховувати різні рівні коливання, які притаманні різним категоріям депозитів, і навпаки, передбачає диференціацію ступеня ризику ліквідності для активів.

До 2018 року в Україні діяли наступні нормативи ліквідності:

- Норматив миттєвої ліквідності (Н4) визначається як співвідношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань банку. Він характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, необхідний для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня. Нормативне значення коефіцієнта Н4 повинно бути не менше 20%.

$$H4 = \frac{\text{сума коштів у касі та на кореспондентських рахунках}}{\text{зобов'язання, що обліковуються за поточними рахунками}}$$

- Норматив поточної ліквідності (H5) визначається як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня. Цей норматив характеризує мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця. Нормативне значення коефіцієнта H5 повинно бути не менше 40%.

$$H5 = \frac{\text{активи первинної та вторинної ліквідності}}{\text{зобов'язання з кінцевим строком погашення до 31 – го дня}}$$

- Норматив короткострокової ліквідності (H6) визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Він визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року. Нормативне значення коефіцієнта H6 повинно бути не менше 60%.

$$H6 = \frac{\text{ліквідні активи}}{\text{короткострокові зобов'язання}}$$

На сьогодні в Україні запроваджено коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), що замінив національні нормативи ліквідності H4 та H5. Його мета - підвищення стійкості банків до короткострокових шоків ліквідності та сприяння наближенню стандартів банківського регулювання в Україні до європейських.

LCR (Liquidity coverage ratio) або коефіцієнт покриття ліквідністю – це новий пруденційний норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття очікуваного відтоку коштів з банку протягом 30 днів з урахуванням стрес-сценарію. Значний відтік трапляється у банківській системі у кризових умовах.

$$LCR = \frac{\text{високоякісні ліквідні активи}}{\text{чистий відтік грошових коштів протягом 30 днів}}$$

Це один із нормативів, розроблених Базельським комітетом у відповідь на кризу 2008 року. Він є частиною угоди Базель III та імплементований у європейському законодавстві. На сьогодні LCR впроваджено у 45 країнах світу.

LCR запроваджує мінімальні вимоги до рівня короткострокової ліквідності банків. Новий норматив повинен забезпечити такий рівень ліквідності банків, якого б вистачило для повного і своєчасного виконання зобов'язань протягом 30 днів стресового періоду, тобто в кризових умовах, коли відбувається значний відтік коштів клієнтів та вкладники відмовляються подовжувати депозити.

Коефіцієнт LCR розраховується як співвідношення обсягу необтяжених високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відтоку коштів протягом 30 днів. Показник чистого очікуваного відтоку коштів визначається як різниця між очікуваними відтоками та очікуваними надходженнями. При цьому очікувані надходження приймаються до розрахунку в розмірі не більше ніж 75% очікуваних відтоків.

Враховуючи значний рівень доларизації української банківської системи, LCR буде розраховуватися як у національній, так і в іноземних валютах.

Високоякісні ліквідні активи - показник включає готівку (банкноти та монети), кошти в центральному банку (на коррахунках у сумі, що перевищує рівень обов'язкових резервів, та депозити в НБУ), депозитні сертифікати, ОВДП та облігації міжнародних банків розвитку.

До складу гривневих високоякісних ліквідних активів входять ОВДП, номіновані у гривні (включно із індексованими), та ОВДП в інвалюті з терміном погашення понад 30 днів. Такий підхід до врахування валютних ОВДП обумовлений тим, що у кризовий період ці папери неможливо продати на вторинному ринку у значних обсягах за валюту.

До валютних високоякісних ліквідних активів враховуються ОВДП в інвалюті з терміном погашення до 30 днів, ОЗДП, облігації у валюті міжнародних банків розвитку, а також єврооблігації країн членів G7 з рейтингом

не нижче "AA-"/"Aa3", кошти на рахунках в іноземних банках з рейтингом не нижче інвестиційного.

Очікувані відтоки – це сума планових контрактних відтоків або балансових залишків банківських зобов'язань, доступних для вилучення клієнтами протягом 30 днів, зважених на визначені НБУ коефіцієнти очікуваних відтоків. Базельський стандарт LCR враховує глибину кризових явищ у 2007 – 2008 роках.

Розрахунок LCR в частині очікуваних відтоків ґрунтується на припущенні, що під час кризи за 30 днів населення знімає 20% коштів з поточних рахунків та 10% строкових депозитів із залишковим терміном дії до 30 днів, компанії знімають 40% коштів зі своїх рахунків, а банки – 100%, оскільки використовують кошти, розміщені в інших банках, для покриття власних відтоків.

Очікувані надходження – це сума планових контрактних надходжень за повністю працюючими активами, зважених на визначені НБУ коефіцієнти очікуваних надходжень. Такі коефіцієнти будуються на припущенні, що частина надходжень навіть у кризовий період спрямовується на створення нових активів (наприклад, видачу нових кредитів), а не на фінансування відтоків.

Відповідно до методології, працюючі активи – це активи без жодного дня прострочення, за якими не проводилась реструктуризація принаймні останні 180 днів, та стосовно яких немає підстав для визнання банком дефолту боржника і підстав очікувати дефолту або невиконання ним зобов'язань протягом 30 днів. Платежі за такими активами, які очікуються протягом 30 днів, включаються до очікуваних надходжень.

Окрім того, частка надходжень, яка не спрямовуватиметься на здійснення активних операцій, є коефіцієнтом надходжень. Наприклад, за кредитами коефіцієнт надходжень встановлено на рівні 50%.

Також у 2020 році актуальним залишається норматив короткострокової ліквідності (Н6) встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) визначається як співвідношення активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Цей норматив установлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року. Норматив короткострокової ліквідності розраховується з урахуванням сальдо розміщених і залучених коштів:

а) за кореспондентськими рахунками, що відкриті в інших банках, і за кореспондентськими рахунками інших банків;

б) за міжбанківськими кредитами/депозитами, що розміщені в інших банках та отримані від інших банків [24].

До активів банку з кінцевим строком погашення до одного року під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включаються:

- готівкові кошти;
- банківські метали;
- кошти на кореспондентських рахунках, що відкриті в НБУ (без урахування коштів обов'язкових резервів банку в НБУ);
- строкові вклади (депозити), що розміщені в НБУ;
- сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, на рахунках строкових вкладів (депозитів), що розміщені в інших банках, та кредитів, що надані іншим банкам, над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів), інших банків та кредитів, що отримані від інших банків;
- кредити, що надані суб'єктам господарювання, органам державної влади, органам місцевого самоврядування та фізичним особам (без урахування простроченої заборгованості);

- інвестиції в асоційовані і дочірні компанії, які утримуються з метою продажу, за умови, що зазначені цінні папери є необтяженими, непростроченими, проти емітента таких цінних паперів не порушено справу про банкрутство.

Під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності активи банку з кінцевим строком погашення до одного року зменшуються на суму сформованих під них резервів [24].

До зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до одного року під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включаються:

- кошти на кореспондентському рахунку НБУ в банку;
- строкові вклади (депозити) НБУ;
- кредити, що отримані від НБУ;
- сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів) інших банків та кредитів, що отримані від інших банків, над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, на рахунках строкових вкладів (депозитів), що розміщені в інших банках, та кредитів, що надані іншим банкам;
- кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій;
- кошти клієнтів банку;
- кошти Державного бюджету України та інших фондів України;
- цінні папери власного боргу, емітовані банком;
- прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від НБУ;
- прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, що отримані від НБУ;
- прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків;
- прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків;

- кредиторська заборгованість з придбання активів;
- субординований борг банку;
- зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів;
- зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам.

У 2020 році вже запроваджено у тестовому режимі і планується запровадження на регулярній основі з 01.01 2021 р. коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). Це один із двох коефіцієнтів ліквідності, розроблених Базельським комітетом. Новий норматив NSFR стимулюватиме банки покладатися на стабільніші та довші за строками джерела фондування, наприклад, довгострокові депозити, зменшуючи свою залежність від короткострокового фінансування.

Головна мета NSFR – сприяти зниженню одного з системних ризиків для фінансової стабільності, пов'язаного з короткою строковістю фондування банків, збалансувати активи та пасиви банків за строками погашення, створити стимули для банків залучати депозити на довгострокові терміни та зменшити залежність від короткострокового фінансування.

NSFR визначає мінімальний рівень ліквідності банку на горизонті один рік та розраховується як співвідношення між обсягом наявного стабільного фінансування (фондування), який розраховується на основі структури ресурсної бази банку залежно від її виду та терміновості із застосуванням так званих коефіцієнтів наявного стабільного фінансування, та обсягом необхідного стабільного фінансування, що визначається залежно від структури активів і позабалансових зобов'язань банку із застосуванням коефіцієнтів необхідного стабільного фінансування:

$$\text{NSFR} = \frac{\text{обсяг наявного стабільного фінансування}}{\text{обсяг необхідного стабільного фінансування}}$$

де обсяг наявного стабільного фінансування – це сума складових пасивів (регулятивний капітал та зобов'язання), зважених на установлені Національним банком відповідні коефіцієнти, які відображають рівень їх стабільності; обсяг

необхідного стабільного фінансування – це сума складових активів та позабалансових зобов'язань, зважених на установлені Національним банком відповідні коефіцієнти, які характеризують їх ліквідність.

Банки повинні будуть дотримуватися нормативу NSFR в цілому за всіма валютами, а також забезпечувати постійний розрахунок та моніторинг NSFR окремо в національній валюті та групі іноземних валют. Початкове значення та перехідний період для впровадження NSFR в Україні визначатимуться за результатами тестових розрахунків, які здійснюються щомісячно з серпня і до кінця 2020 року. Згідно з нормами ЄС та Базельськими рекомендаціями мінімальне значення NSFR для банків має становити не менше 100%. Дотримання нормативу створює стимули для банків до збільшення строковості пасивів, підвищення стабільності фондування та зменшення схильності до короткострокового фондування, тобто довгострокові кредити не мають фінансуватися за рахунок короткострокових депозитів. Це зумовлюється необхідністю запобігання надмірній залежності від короткострокових та волатильних джерел запозичень для фондування неліквідних активів [8]

Певний час чинний норматив короткострокової ліквідності (Н6) застосовуватиметься одночасно з NSFR, після чого його буде скасовано.

Новий норматив NSFR упроваджено постановою Правління НБУ від 24 грудня 2019 року №158 "Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)" та рішенням Правління НБУ №1001-рш "Про схвалення методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)" [4].

Як і для нормативу LCR для NSFR Національним банком також передбачено перехідний період, що передбачає початковий низький рівень від 50% з поступовим підвищенням до 100%.

Таким чином, показник чистого стабільного фінансування спрямований на обмеження надмірної залежності від великих джерел фінансування в періоди надлишку ліквідності на ринку і сприяє більш точному оцінюванню ризику

ліквідності з всіх балансових і позабалансових статтях. Крім того, введення більш жорсткого визначення капіталу, підвищення рівня необхідних вимог до нього та впровадження нових буферів капіталу дозволять вітчизняним банкам легше витримувати періоди політичної нестабільності та економічних криз [10].

2.2. Аналіз ліквідності банків та оцінка ефективності її регулювання

Розвиток банківської системи України на сучасному етапі характеризується відносною стабілізацією фінансового стану банків. Втім, не можливо не відмітити, що останні кризові події у фінансовому секторі досить негативно позначилися фінансових результатах діяльності вітчизняних банків.

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та сприяння стимулюванню банків щодо активного здійснення кредитування довгострокових програм суб'єктів господарювання Національним банком України прийнято Положення про порядок рефінансування банків під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в Національному банку України, затверджене постановою правління НБУ від 29.05.2006 р. № 195. Дане положення забезпечило запровадження механізму перетворення частини короткострокових ресурсів банківських установ у довгострокові з метою сприяння зменшенню розривів між термінами та обсягами залучених та розміщених банками коштів. У 2007 р. основною формою рефінансування комерційних банків були кредити, надані шляхом проведення тендера. Враховуючи високий рівень ліквідності банківської системи, попит на кредити рефінансування у 2007 р. був незначним [14].

У жовтні 2008 р. з метою зменшення впливу зовнішньої фінансової кризи та забезпечення стабільності банків постановою правління НБУ від 11.10.2008 р. № 319 запроваджено механізм підтримання ліквідності на основі програм фінансового оздоровлення строком до одного року та оперативне підтримання ліквідності банків. За результатами вжитих Національним банком України заходів щодо запобігання кризових явищ у банківській системі було прийнято постанову правління національного банку України "Про окремі питання діяльності банків", від 04.12.2008 р. № 413, якою відмінено механізм підтримання ліквідності банків на основі програми фінансового оздоровлення.

Тимчасове положення про надання Національним банком України кредитів для підтримки ліквідності банків у разі реальної загрози стабільності банківської системи було затверджено постановою правління НБУ від 25.12.2008 р. № 459, яке визначало порядок надання Національним банком України кредитів банкам у зв'язку з погіршенням їх ліквідності, зумовленої нестабільністю та падінням курсу гривні, іншими обставинами, які викликали суттєве зниження платоспроможності значної частини банків або їх позичальників. Обсяг стабілізаційних кредитів та інших короткострокових кредитів на основі програми фінансового оздоровлення становив у 2008 р. 36,8 млрд. грн, або 21,7% від загальної суми рефінансування, у 2009 і 2010 рр. – відповідно, 46,9 млрд. грн. (72,76%), 3,43 млрд. грн. (66,57%). Для завершення процесу розмежування функцій регулювання Національним банком України грошово-кредитного ринку через інструменти монетарної політики та кредитної підтримки банків з метою їх фінансового оздоровлення було прийнято Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України, затверджене постановою правління НБУ від 30.04.2009 р. та Технічний порядок проведення Національним банком операцій з банками, затверджений постановою правління НБУ від 30.04.2009 р. № 260, згідно з якими:

- Національний банк України підтримував короткострокову ліквідність банківських установ для покриття тимчасових розривів їх ліквідності у разі вичерпання ними інших можливостей підтримання ліквідності;
- зменшено максимальний термін рефінансування шляхом проведення тендерів з підтримання ліквідності банків з 365 до 90 днів, та операцій РЕПО – з 60 до 30 днів;
- зменшено перелік забезпечення за кредитами рефінансування та
- виключено ті фінансові інструменти, які не знайшли поширення на фондовому ринку;
- змінено проведення операцій з обміну іноземної валюти на національну валюту (СВОП) тощо [26].

З метою активізації банківського кредитування економіки Національний банк України впродовж 2010 р. тричі знижував облікову ставку та ставки рефінансування. Реакцією банків на таку спрямованість відсоткової політики Національного банку України було зниження вартості коштів у національній валюті. Також стимулюючі заходи Національного банку України сприяли активізації інвестиційної функції банківської системи в національній валюті – обсяг залишків за кредитами в національній валюті за 2010 р. зріс насамперед унаслідок збільшення обсягів кредитування сектора нефінансових корпорацій.

З метою зменшення негативного впливу фінансово-економічної кризи на діяльність банків України, забезпечення їх стабільної роботи і стимулювання кредитування економіки України було прийнято Положення про рефінансування та надання Національним банком України кредитів банкам з метою стимулювання кредитування економіки України на період її виходу на докризові параметри, затверджене постановою правління НБУ від 04.02.2010 р. № 47, Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України, затверджене постановою правління НБУ від 13.07.2010 р. № 327, згідно з якими визначено порядок надання Національним банком України банкам України стабілізаційного та стимулюючого кредиту і процедуру зміни умов кредитного договору з Національним банком України.

Національний банк України на офіційному сайті регулярно оприлюднює інформацію щодо результатів проведення операцій з регулювання ліквідності банків у розрізі операцій з підтримки ліквідності банків (Таблиця 2.1) та з мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів (Таблиця 2.2).

З таблиці 2.1 ми бачимо, що на протязі останніх 5 років відбувається помірне збільшення обсягу операцій Національного Банку України щодо підтримки ліквідності банків, що пов'язано з помірними темпами інфляції та розвитком банківської системи.

Таблиця 2.1

Результати проведення операцій НБУ з підтримання ліквідності банків з 2015 по 2020 роки, млн. грн

Рік	Кредити овернайт	Тендер з підтримання ліквідності	Операції своп	Операції репо	Всього
11 міс. 2020	41,494	70,788	-	-	112,282
2019	39,275	62,731	32	-	102,038
2018	144,604	36,569	-	-	181,173
2017	22,933	12,799	5,526	-	41,259
2016	18,394	32,378	494	-	51,265
2015	49,249	12,164	-	-	61,413
Всього	315,949	227,429	6,052	-	549,430

Джерело: складено автором за даними [14]

У структурі операцій НБУ з підтримання ліквідності в 2015, 2017, 2018 роках переважав обсяг наданих коштів через постійно діючу лінію рефінансування (кредити овернайт), а у 2016, 2019 та 2020 – обсяг за кредитами рефінансування шляхом проведення тендеру з підтримання ліквідності банків строком на 14 та 90 днів.

Поряд з операціями з підтримання ліквідності банківської системи НБУ здійснює операції з мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів. Здійснюючи пасивні операції, НБУ через фондовий канал емісії вилучає кошти з обігу і формує свої фінансові ресурси. Придбаваючи власні боргові зобов'язання НБУ, банки мають можливість вкласти кошти в доходні цінні папери.

Депозитний сертифікат НБУ є одним з монетарних інструментів, що є борговим зобов'язанням НБУ у формі записів на рахунках у системи кількісного обліку СЕРТИФ (з іменною ідентифікацією власників на підставі реєстру власників), який свідчить про розміщення в Національному банку коштів банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого строку. НБУ розміщує такі депозитні сертифікати: до наступного

робочого дня (овернайт) та депозитні сертифікати строком до 14 днів та/ або строком до 100 днів (табл. 1.2).

Таблиця 2.2

Результати проведення операцій НБУ з мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів, у 2015 – 2020р.р. (станом на 01 листопада) млн. грн

Рік	Постійно діюча лінія проведення тендерів з розміщення депозитних сертифікатів овернайт	Проведення тендерів з розміщення депозитних сертифікатів	Всього
11 міс. 2020	4,967,823	4,171,790	9,139,613
2019	3,861,581	1,212,781	5,074,362
2018	1,909,713	989,215	2,898,928
2017	1,582,246	1,084,790	2,667,036
2016	1,757,732	1,189,124	2,946,856
2015	1,993,041	856,194	2,849,235
Всього	16,072,136	9,503,894	25,576,030

Джерело: складено автором за даними[15]

За результатами аналізу результатів проведення операцій Національного банку України з регулювання ліквідності банків з мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів бачимо, що загальний обсяг залучених коштів поступово зростає у період з 2015 по 2018 роки. За останні два роки попит на дані інструменти значно збільшився і, якщо з 2015 по 2019 роки банки надавали перевагу вкладенню коштів в депозитні сертифікати овернайт, то у 2020 році ми бачимо не високу диференціацію між обома інструментами.

Важливим інструментом регулювання грошово-кредитного ринку та ліквідності банківської системи зокрема є операції з купівлі-продажу державних облигацій України на біржовому та позабіржовому ринку (Табл.2.3).

Слід зазначити, що в обігу в Україні знаходяться різні види ОВДП: ОВДП, номіновані в гривні, ОВДП, випущені для оформлення операцій з ПДВ (ОВДП – ПДВ), ОВДП, номіновані в іноземній валюті (доларах США та Євро).

Таблиця 2.3

Середньозважена доходність ОВДП, розміщених на первинному ринку, %

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	12 міс. 2020	Середня дохідність
Кошти залучені до бюджету	17.00	14.86	15.02	17.79	16.93	9.84	15.24
Випуск ОВДП для збільшення формування статутного капіталу банків	9.50	7.36	8.36	-	-	9.15	5.73
Розміщення на первинному ринку ОВДП, номінованих у іноземній валюті	8.74	4.00	3.95	4.22	3.37	2.21	4.42

Джерело: складено автором за даними [16]

За 2015, 2016, 2019 та 2019 роках на первинному ринку розміщувалися облигації терміном обігу до 1 року, від 1 до 3 років, від 3 до 5 років та понад 5 років і ОВДП, призначені для збільшення формування статутного капіталу банків. За 2017-2018 роки – ОВДП з терміном обігу понад 5 років не розміщувалося. У 2018 та 2019 роках облигації, призначені для збільшення формування статутного капіталу банків не розміщувалися. Середньозважена доходність ОВДП, розміщених на первинному ринку, в гривнях має тенденцію до збільшення, а в іноземній валюті – до зменшення.

Слід зазначити, що депозитні сертифікати та ОВДП є надзвичайно привабливими інструментами інвестування для банків, адже відсоткові ставки доходності за ними приблизно відповідають рівню ставок на кредитному ринку, а рівень ризику під час вкладення грошей в державні цінні папери значно нижчий, ніж під час кредитування реального сектору.

Не заперечуючи того факту, що банки можуть вільно обирати напрям вкладення коштів, зазначимо, що такій ситуації банки не виконують одне з основних своїх завдань – забезпечення потреб економіки в кредитних ресурсах.

Крім того, відомо, що ОВДП випускаються з метою покриття дефіциту бюджету, тобто, розміщуючи ОВДП серед банківських установ, НБУ фактично перерозподіляє кошти банків, які потенційно могли би «працювати» в реальному секторі на фінансування бюджетного дефіциту

Інструменти з управління ліквідністю, що застосовуються НБУ, є досить різноманітними, і тільки завдяки правильній їх взаємодії можна досягнути оптимального рівня ліквідності банківської системи і банківських установ, стабілізації ситуації на грошово-кредитному ринку та в економіці загалом.

На ринку банківських послуг в Україні діє велика кількість банків і всі вони є конкурентами. Тому для аналізу було вибрано АТ «ПроКредит Банк» [13].

За основу було взято звітність, побудовану за Міжнародними стандартами фінансової звітності, АТ «ПроКредит Банк» за фінансовий рік, який закінчився 31.12.2019, яка була затверджена незалежним аудитором ТОВ "КПМГ-Україна" (Додаток А).

Першим етапом аналізу ліквідності є виявлення того, наскільки банк дотримується нормативів ліквідності, встановлених Національним банком України.

АТ «ПроКредит банк» використовує власну систему регулювання ліквідністю. розроблену згідно з регулятивними вимогами. Зокрема, Банк здійснює щоденний моніторинг рівня високоліквідних активів та поточних тенденцій в розвитку депозитної бази. Банк має чіткий план реагування на потенційний відтік грошових коштів, який включає як цінові заходи (управління процентними ставками та строками депозитів), плани мінімізації відтоку шляхом зменшення (припинення) кредитування клієнтів, так і залучення коштів у екстрених випадках від материнської компанії.

Бізнес-модель Банку базується на кредитуванні значної кількості малих та середніх підприємств (що означає високу диверсифікацію кредитного портфеля). Такий підхід гарантує постійне джерело надходження ліквідних

ресурсів за рахунок погашення частини кредитного портфеля, особливо враховуючи відсутність суттєвих концентрацій ліквідності

З іншого боку, кредитний портфель фінансується у національній та іноземній валютах з двох основних джерел: за рахунок коштів клієнтів та за рахунок кредитів міжнародних фінансових організацій.

Загальний Комітет з управління ризиками визначає стратегію управління ліквідністю Банку і встановлює ліміти ризику ліквідності. КУАП є центральним колегіальним органом, що здійснює управління ліквідністю. Казначейство Банку здійснює щоденне управління ліквідністю Банку і відповідає за виконання рішень КУАП. Дотримання стратегії, політик та лімітів регулярно контролюється відділом ризик-менеджменту Банку. Стандарти, які застосовуються Банком у сфері управління ліквідністю, ґрунтуються на регулятивних вимогах та положеннях Політики управління ризиком ліквідності Банку та Політики організації та діяльності казначейства. Перевищення лімітів і виключення з цих Політик погоджуються Наглядовою радою та Комітетом управління ризиками Групи.

Казначейство Банку контролює ліквідність на щоденній основі з застосуванням методу, який базується на аналізі майбутніх грошових потоків. Такий метод дає реалістичну картину очікуваної зміни ліквідності. Він включає припущення стосовно змін основних статей активів та пасивів Банку | допомагає спрогнозувати показники ризику ліквідності.

Основним інструментом оцінки ризику ліквідності є прогнозний аналіз розривів ліквідності, який показує структуру договірних строків погашення активів та зобов'язань визначає майбутні потреби у фінансуванні на основі ряду припущень. Для врахування різних варіантів розвитку подій використовується аналіз сценаріїв - починаючи з оцінки майбутньої ліквідності за нормальної ринкової ситуації, і закінчуючи аналізом рівня ліквідності Банку у кризові періоди. З метою підтримання ліквідності Банку навіть у стресових ситуаціях

визначаються потенційні потреби в ліквідності для різних сценаріїв розвитку подій.

Банк має надлишкову короткострокову ліквідність у національній валюті та інвестує у 2-тижневі депозитні сертифікати Національного банку України. Цей інструмент підходить для підтримки достатності короткострокових ліквідних активів у національній валюті.

У додатку 2 узагальнені результати застосування підходу банку до оцінки ризику ліквідності і показано розподіл пов'язаних із ліквідністю позицій у розрізі певних облікових періодів на 31 грудня 2019 р. Розподіл базується на внутрішній моделі управління ліквідністю Банку, яка враховує основні очікувані грошові потоки за основними сумами заборгованості за фінансовими інструментами (без врахування поточних та майбутніх нарахованих відсотків).

Для забезпечення управління активами/пасивами за строками їх розміщення/залучення, а також для розрахунку нормативів ліквідності та нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу Банком складається форма «Звіт про структуру активів та пасивів за строками» згідно Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України та затверджених постановою Правління Національного банку України від 13 листопада 2018 року N 120 зі змінами за формою № 631 (файл А7Х «Дані про структуру активів та зобов'язань за строками»).

Дані за формою відображаються у відповідності до нормативно- правових актів (Додаток В):

- Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 року № 368 (зі змінами).

- Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схвалена рішенням Правління Національного банку України від 15.12.2017 № 803-рш (зі змінами).

Слід зазначити, що статистичні дані за останні 5 роки, наведені в таблиці 2.4, засвідчують дотримання АТ «Прокредит банк» усіх нормативів ліквідності розрахунків яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням №, проте значне перевищення фактичних даних над нормативними говорить про надлишок ліквідності та відсутність ефективного менеджменту активів та пасивів банку.

Показники ліквідності АТ «Прокредит банк» за 2016 - 2020р.р.

(станом на 31.12)

Таблиця 2.4

Дата	Н4, не менше 20 %	Н5, не менше 40 %	Н6, не менше 60 %	LCR _{ВВ}	LCR _{Ів}
01.11.2020	n/a	n/a	95	158	233
01.12.2019	n/a	n/a	97	208	262
01.12.2018	56,66	61,4	88,79	n/a	n/a
01.12.2017	209,87	100,58	100,32	n/a	n/a
01.12.2016	237,52	126,24	104,82	n/a	n/a
Відхилення (останній - початковий період)	180,86	64,84	-9,82	-50	-29

Джерело: складено автором за даними [15]

Також слід зазначити, що значення LCR_{ВВ} (норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами, не менше 100 відсотків) та LCR_{Ів} (норматив коефіцієнта покриття ліквідності в іноземній валюті, не менше 100 відсотків) розраховані за формулою середньоарифметичної величини коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR за всіма валютами та у іноземній валюті) за останні 30 календарних днів від дати звіту.

У випадках, коли банки відчувають надлишок ліквідності, менеджментом банку, як правило, проводяться досить ризикові кредитні вкладення. Надлишкова ліквідність у банківському секторі може з'являтися у разі відсутності розвиненого фінансового ринку в державі або макроекономічної

нестабільності, тоді накопичені заощадження не трансформуються в інвестиції, а власники вільних фінансових ресурсів, прагнучи отримати «швидкі» прибутки та не втратити свої гроші, розміщують їх у короткострокові банківські вклади, які вони готові вилучити при перших ознаках погіршення економічної ситуації.

Ще однією з причин надлишку банківської ліквідності є некоректно визначені орієнтири грошовокредитної політики центрального банку, коли «політика дешевих грошей» призводить до невиправданого розширення кредитування. У такому випадку банки пом'якшують вимоги до позичальників, приймаючи на себе більший ризик неповернення коштів, який зрештою буде реалізований.

Таким чином, рівень ліквідності банківської системи здатний істотно впливати на макроекономічну динаміку. Дефіцит ліквідності спричиняє проблеми щодо своєчасного здійснення платежів та виконання зобов'язань. Надлишок же ліквідності може призвести до небезпечного збільшення обсягів кредитування через недооцінку ризиків неповернення коштів.

На початку 2020 року відбулися значні потрясіння на світовому ринку, спричинені спалахом COVID-19. Разом з іншими факторами, це призвело до різкого зниження ціни на нафту та фондових індексів, а також до знецінення гривні. У відповідь на потенційну серйозну загрозу, що коронавірус представляє для охорони здоров'я, український уряд вжив необхідні заходи для стримування спалаху, запроваджуючи обмеження на переміщення людей всередині країни та «закриття» міст у регіонах, які більш за всіх постраждали від спалаху, припинення транспортних зав'язків з Україною та обмеження в'їзду для відвідувачів, в очікуванні подальшого розвитку подій. Деякі підприємства зобов'язали працівників залишатися вдома, скоротили чи тимчасово припинили свою діяльність.

Більш широкі наслідки цих подій включають:

- Зрив підприємницької діяльності та економічної діяльності в Україні, що має негативні наслідки для вхідних та вихідних ланцюгів постачання за кордон,

включаючи торгівлю та транспорт, подорожі та туризм, розваги, виробництво, будівництво, страхування та освіти: та

- Зростання економічної невизначеності, яке відобразилося у більш мінливих цінах на активи та курсах обміну.

НБУ також запровадив додаткові заходи у відповідь на останні події. Відділенням рекомендується скоригувати трафік роботи, запровадити додаткові санітарні заходи у всіх відділеннях банків, задля забезпечення відповідності вимогам Міністерства охорони здоров'я та одночасно забезпечити достатності грошових коштів у банкоматах та впевнитись, що збір коштів з торгових мереж проводиться на регулярній основі

Також НБУ вимагає від банків призупинення обов'язку виконання основного зобов'язання, виконання якого забезпечене іпотекою, та недопущення звернення стягнення на предмет іпотеки на період дії карантину. Також було заборонено нарахування та стягнення неустойки (штрафів, пені) за несвоєчасне здійснення платежів за житлово-комунальні послуги, за споживчими кредитами та підвищення відсоткової ставки або будь яких інших обов'язкових платежів за споживчими кредитами протягом періоду карантину.

У зв'язку з поточною невизначеністю важко оцінити ймовірний вплив пандемії COVID-19 на результати діяльності Прокредит Банку у 2020 та наступних роках. Керівництво не може виключати можливості того, що тривалі періоди карантину, посилення суворості карантинних заходів або наслідки негативного впливу таких заходів на економічне середовище, в якому працює Банк, матимуть негативний вплив на Банк в середньому та довгостроковому періоді.

Банк уважно стежить за розвитком ситуації на світових та українських ринках, щоб мінімізувати негативні наслідки. та готовий зреагувати для пом'якшення впливу цих подій, у разі якщо вони виникнуть. Банк провів стрес-тест та щодня контролює ліквідність в рамках оперативного та стратегічного управління ризиком ліквідності з метою забезпечення дотримання

пруденційних нормативів ліквідності, відповідності фактичного обсягу ліквідних активів до їх необхідного рівня а також забезпечення належного рівня довгострокової ліквідності.

Показники ліквідності банківської системи України за 2016-2020 р.р
(станом на 01.12)

Таблиця 2.5

Дата	H4, не менше 20 %	H5, не менше 40 %	H6, не менше 60 %	LCR _{ВВ} , не менше 100 %	LCR _{ів} , не менше 100 %
01.11.2020	n/a	n/a	88.5	158.28	232.77
01.12.2019	n/a	n/a	94.4	208.39	261.54
01.12.2018	61.76	104.72	94.17	n/a	n/a
01.12.2017	45.61	106.67	96.52	n/a	n/a
01.12.2016	59.3	87.4	91.01	n/a	n/a
Відхилення (останній - початковий період)	2.46	17.32	-2.51	-50.11	-28.77i

Джерело: складено автором за даними [15]

Аналіз дотримання банками нормативів ліквідності (таблиця 2.5) свідчить, що банки України володіють значним запасом ліквідності, а саме спостерігається значне перевищення показників ліквідності над нормативними значеннями. Наслідки таких запасів ліквідності по банківській системі є двобічними: з одного боку вони свідчать про стійкість банківської системи до «стресів», а з іншого призводять про зниження прибутковості банків. Таку ситуацію не можна вважати цілком позитивною, оскільки вона свідчить про те, що банки, намагаючись працювати більш виважено, вкладали свої кошти у високоліквідні активи, які фактично є менш дохідними, ніж активи з більшим строком вкладення.

Що стосується дотримання нормативу LCR, то перехідний період у 2019 році дозволив банкам адаптуватися до нового нормативу. Медіанне значення LCR перевищує норматив у тричі в усіх валютах та в іноземній валюті. Високоякісні

ліквідні активи (ВЛА) в усіх валютах зростають. За останній рік в структурі власних активів банки суттєво наростили кошти на коррахунках в інших банках у іноземній валюті – на третину в доларовому еквіваленті. Вони є найбільшою складовою високоякісних ліквідних активів банків у іноземній валюті і забезпечили виконання банками нормативу за LCR. За даними НБУ коефіцієнт покриття ліквідності на початок 2020 року перевищує норматив майже удвічі.

Надмірна ліквідність породжує дилему «ліквідність – прибутковість», адже найбільш ліквідні активи не генерують доходів. Якщо фактична ліквідність значно перевищує необхідний рівень або встановлені нормативи, то діяльність банку негативно оцінюється акціонерами з погляду не повністю використаних можливостей для отримання прибутку. Імовірність настання ситуації невідповідності між попитом і пропозицією ліквідних коштів називають ризиком незбалансованої ліквідності. Очевидно, що ризик ліквідності майже завжди супроводжує банківську діяльність.

При розрахунку трьох нормативів ліквідності (Н4-Н6) передбачено співставлення активів і пасивів банку з вказаним терміном погашення. Це означає, що достатньо враховувати показники балансу на певну дату. Саме статичний характер показників вказує на їх важливий недолік, який означає, що такий підхід не враховує надходження та відтоки, які очікуються, тобто прогностні значення. Відтак, при виникненні кризових ситуацій, буде недооцінена потреба у ліквідності банку.

Для забезпечення нових нормативних вимог банки особливо увагу повинні звернути на удосконалення депозитної діяльності, особливо невеликі банки. Головна проблема в структурі банківських депозитів, це їх короткостроковість. За статистикою Національного банку України в структурі зобов'язань за платоспроможними банками частка коштів суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ на вимогу на 01.01.2017 року складала 71,7%, а, відповідно, у коштах фізичних осіб – 26,9%. А уже на 01.01.2020 року ці дані

зросли до 77,0% в коштах суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ, і до 39,1% у коштах фізичних осіб.

Зважаючи на таку статистику, довгострокові кредити, які видаються за рахунок короткострокових пасивів наражають банки на певні ризики, саме тому зростання частки короткострокових депозитів в загальній сумі зобов'язань стало однією з причин впровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR), а проблема збільшення короткострокових депозитів, яка позначається на фінансовому стані банку у разі раптових і значних відтоків коштів, може бути вирішена в повному обсязі [10].

Вже сьогодні можна оцінити зворотній зв'язок та позитивні ефекти від запровадження нових нормативів ліквідності для окремих банків та банківської системи загалом, зокрема:

- всі зобов'язання перед клієнтами виконуються банками в повному обсязі;
- банки витримують значний запас високоякісних ліквідних активів та виконують нормативи ліквідності із запасом;
- регулятором запроваджено інструмент довгострокового рефінансування;
- призупинено вимоги накопичення буферів капіталу;
- НБУ рекомендував банкам утриматись від виплати дивідендів, що дозволить зберегти запас капіталу для відновлення кредитування;
- збільшено частоту операцій та подовжено термін кредитів рефінансування.

Отже, ліквідність виступає однією з найважливіших якісних характеристик діяльності банку, що свідчить про надійність та стійкість його функціонування. За результатами аналізу сучасного стану та оцінки діючих нормативів ліквідності було встановлено, що управління ліквідністю банків потребує вдосконалення. Впровадження та дотримання загальноприйнятих у світовому фінансовому просторі нормативів ліквідності сприятиме наближенню вітчизняного банківського регулювання та нагляду до європейських стандартів, підвищенню конкурентоздатності та привабливості вітчизняних банків для

іноземних інвесторів, удосконаленню системи управління ліквідністю банку та посиленню ефективності функціонування банківської системи України загалом.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

3.1 Зарубіжний досвід регулювання ліквідності банків

Активну участь в міжнародному співробітництві у сфері фінансів та кредиту приймає Базельський комітет, який був заснований керівниками центральних банків країн групи-10 у 1974 році під егідою Банку міжнародних розрахунків. При цьому Базельський комітет не вважається його структурним підрозділом і діє автономно. На сьогодні членами комітету з банківського нагляду є 27 провідних країн світу. Засідання комітету, як правило, відбувається один раз в чотири роки. При цьому, із середини 1980-х років активний інтерес до діяльності Базельського комітету стали проявляти країни Європейського союзу у вигляді контактної групи банківського нагляду (Україна входить до Групи банківського нагляду Центральної та Східної Європи, бере участь у роботі її органів), з якою сьогодні реалізується тісне співробітництво.

Головне завдання Базельського комітету – розробка та застосування стандартів у регулюванні діяльності фінансово-кредитних установ у вигляді Базельських угод, які вважаються обов'язковими та містяться в нормативно-правових і законодавчих актах країн.

В процесі розробки стандартів діяльності фінансово-кредитних установ Базельський комітет керується двома основними принципами:

- 1) банки повинні бути рівні у дотриманні стандартів і не повинні мати переваг стосовно інших;
- 2) банківське регулювання повинно бути надійним [34].

Ціллю Базельського комітету вважається формування однакового підходу до питань розробки стандартів діяльності фінансово-кредитних установ та усунення недоліків та розбіжностей в банківському регулюванні різних країн світу.

Показники ліквідності у різних країнах світу варіюються. В залежності від банківських систем, фінансових ринків та загального економічного розвитку, в різних країнах застосовують різні граничні значення та норми показників ліквідності. З подальшого аналізу можна зробити висновок, що кількість економічних нормативів ліквідності у країнах із розвинутою економікою та стабільною банківською системою обмежена і становить один-два показники.

Що стосується зарубіжної практики застосування нормативів ліквідності на мікрорівні, то вона має свої відмінності. Вони полягають у кількості та назві показників, що використовуються для аналізу ліквідності, методології їх розрахунку, граничних значеннях нормативних показників, підходах у їх застосуванні (диференційованості, обов'язковості), періодичності розрахунку тощо.

У багатьох зарубіжних країнах, як і в Україні, показники ліквідності банків розраховуються за співвідношенням активних і пасивних статей балансу, згрупованих за строками, і є обов'язковими для виконання всіма банками (Японія, Франція, Великобританія, Росія, Німеччина). Проте в окремих країнах немає законодавчо визначених нормативів ліквідності.

Так, у США банки розраховують для внутрішнього використання показники ліквідності, основними з яких є співвідношення: ліквідних активів і депозитів; ліквідних активів і всіх активів; строкових депозитів і загальної суми депозитів; зобов'язань за виданими кредитами і депозитами [3, с. 179].

Таким чином, зарубіжна і вітчизняна практика показує, що необхідною умовою стабільності ліквідності для кожного банку є нормативи. Саме нормативи слугують необхідним чинником для ефективного управління банківської ліквідності.

У регулюванні ліквідності банківської системи на макрорівні головним фактором, як показує зарубіжна практика, виступають обов'язкові резервні вимоги центрального банку. У вузькому значенні під обов'язковими резервами

розуміють активи, які використовуються для забезпечення гарантованої ліквідності банків.

Дія цього інструмента полягає в установленні центральним банком нормативу резервування, у межах якого банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на рахунках у центральному банку [4, с. 213].

Існує обернений взаємозв'язок між обов'язковими резервними вимогами та грошовою масою і ліквідністю банків. Якщо йде про зниження норми обов'язкових резервних вимог, то тоді відбувається збільшення вільних резервів, що свідчить про зростання вільної ліквідності, і навпаки, якщо зменшуються обсяг грошової маси та пропозиція грошей, то відбувається збільшення обов'язкових резервних вимог.

Уперше обов'язкові резервні вимоги були застосовані в США в 1913 р. із метою формування страхового фонду для гарантованої виплати депозитів. Згодом цей інструмент почали використовувати в інших країнах, зокрема в Німеччині (1948 р.), Франції (1979 р.), Великій Британії (1961 р.) [24, с. 317].

Нині мінімальні обов'язкові резерви використовуються в багатьох розвинених країнах. Слід зазначити, що застосування цього інструменту грошово-кредитної політики в різних країнах має деякі відмінності, які полягають у:

– розмірі обов'язкових резервів. Він значно коливається в різних країнах: найбільший розмір встановлено в Італії, Іспанії, найменший – в Японії. Норма обов'язкового резервування в зарубіжних країнах за загальної тенденції до зниження може встановлюватися до залучених коштів узагальнено (Італія) або диференційовано (більшість інших країн). Основними критеріями диференціації є вид та термін залучення коштів, їх розмір, термін залучення коштів, валюта, громадянство вкладника (резидент чи нерезидент), категорія вкладника (юридична чи фізична особа). У минулому норми резервування різнилися за географічним критерієм та спеціалізацією банків.

Наприклад, у США до 80-х років XIX ст. банки аграрної спеціалізації та банки, розташовані у великих містах, зобов'язані були формувати резерви в більшому розмірі, ніж інші банки [25, с. 546–551]; – рівні використання та ролі, яку відіграє обов'язкове резервування у грошово-кредитній політиці зарубіжних країн. Більш широкого застосування обов'язкове резервування набуває під час проведення антициклічної політики, а також у країнах зі значними інфляційними процесами та з перехідною економікою. Центральні банки розвинутих країн віддають перевагу більш гнучким інструментам, які впливають на грошову пропозицію не прямо, а через формування певних умов на ринку. У таких країнах резервні вимоги змінюються набагато рідше, ніж зміни в політиці операцій на відкритому ринку чи облікової ставки. Зокрема,

Федеральна резервна система США протягом 1950–1980 рр. коригувала резервну норму приблизно раз на рік, подальші зміни відбулися у 1980, 1990, 1992 і 2001 рр. У використанні цього інструмента спостерігається загальносвітова тенденція зменшення розміру резервних вимог, а окремі країни, наприклад Канада, Великобританія, Нова Зеландія, Австралія, Швейцарія, взагалі відмовилися від установлення для банків обов'язкових резервних вимог. Причиною було визнання обов'язкових резервів своєрідним податком, який збільшує вартість банківських ресурсів, зменшуючи, таким чином, конкурентоспроможність банків на глобальних фінансових ринках [5];

– платності вимог виконання обов'язкових резервів банками. У Польщі, Угорщині, Туреччині, Словаччині та в багатьох інших країнах на обсяг сформованих банками обов'язкових резервів нараховуються та сплачуються центральним банком проценти. Дотримання принципу платності у використанні зазначеного інструмента є ринковим підходом, зумовленим усвідомленням того, що в разі, якщо за сформованими банками резервами не сплачується процент, цей інструмент діє як податок на банківську систему та її позичальників, на яких

переноситься тягар підвищених процентів за кредит за непрацюючі резервні кошти [9, с. 281];

– розрахунковому періоді для виконання резервних вимог. Він, як правило, становить один місяць, проте може коливатися від 10 днів (в Іспанії) до шести місяців (у Великій Британії) [9, с. 282].

Проте, як показує практика центральних банків зарубіжних країн, більш гнучкими та оперативними є не нормативні, а корегуючі індикативні інструменти регулювання банківської ліквідності. Такими інструментами є операції рефінансування, депозитні операції, операції на відкритому ринку з державними цінними паперами та стабілізаційні кредити. Із метою вдосконалення механізмів та інструментів регулювання грошово-кредитним ринком було прийнято нове Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України від 26 вересня 2006 р. № 378 [1].

Найефективніше процес управління ліквідністю може бути реалізований тільки в комплексному баченні – від визначення факторів впливу на ліквідність (що можуть спричинити виникнення ризику втрати платоспроможності) до її прогнозування.

За рекомендаціями Базельського комітету, органи нагляду різних країн поступово вдосконалюють свої підходи до організації здійснення своєї наглядової функції, зокрема, що стосується її нового аспекту, а саме оцінки управління банком ризиком ліквідності. В умовах потенційного збільшення кредитних та інвестиційних вкладень банків у реальну економіку за наявності дефіциту середньо-та довгострокових ресурсів органам нагляду необхідно звертати увагу банків на підвищення важливості управління ліквідністю, зокрема щодо процедур прийняття рішень, які мають вплив на стан ліквідності, та ефективний контроль за її станом.

При оцінці ліквідності банку з точки зору нагляду необхідне зміщення акцентів з математичного розрахунку показників/коефіцієнтів ліквідності у напрямі оцінці якості управління ліквідності конкретного банку. Це повністю

відповідає ідеології базельських рекомендацій, які передбачають взаємозв'язок між банківським наглядом і власними методами управління ризиком ліквідності, які застосовують банки.

В рамках удосконалення нагляду за ліквідністю банків цікавим є впровадження елементів регулювання та нагляду за ліквідністю банків, які застосовуються в інших країнах світу.

Так в США всі банки, що зареєстровані на федеральному рівні, для оцінки ліквідності застосовують систему рейтингування CAMELS. Через Офіс інспектора грошового обігу банки отримують оцінку кожної з 9 категорій ризиків, у тому числі ризику ліквідності, через Систему оцінки ризиків (Risk assessment System, RAS).

У Канаді законодавством передбачено спільні дії відповідних регуляторів, застосованих до банків, що є суб'єктами регулювання з боку Бюро з нагляду за фінансовими установами Канади (на федеральному рівні), та членами Корпорації зі страхування депозитів. Таким чином, об'єднанням зусиль двох регуляторів досягається певний позитивний результат щодо забезпеченості стабільності прозорості банківської системи та довіри до неї.

Управлінням з фінансового регулювання та нагляду Великобританії для підвищення ефективного здійснення своїх наглядових функцій розроблено внутрішні посібники зі здійснення пруденційного нагляду за різними фінансовими установами – суб'єктами нагляду, в тому числі банками. Відповідно до Посібника від банків вимагається підтримувати належний рівень ліквідності та мати відповідні процедури управління ризиком ліквідності.

При оцінці ліквідності органами нагляду Австрії ліквідні активи та зобов'язання розрізняються з метою оцінки ліквідності за першим і другим рівнем, відповідно до встановленої законом процедури.

Оцінка якості управління ризиком ліквідності та перспектив розвитку бізнесу і прогнозування фінансового стану банків повинні враховуватись у рамках диференціації та оптимізації режиму банківського нагляду. Побудова адекватної

системи управління ризиком ліквідності дозволить відмовитись від надлишкової ліквідності задля дохідних банківських операцій, тим самим розв'язавши проблему ліквідність – доходність.

Висновки. Для вдосконалення практики регулювання грошово-кредитного ринку в різних країнах необхідним є використання найкращих механізмів та прийомів досвіду зарубіжних країн, де слід урахувувати особливості національної економіки. Для розвитку банківської системи України корисним буде перейняти особливості зарубіжної практики, що дасть змогу розробити стратегію ефективного впровадження цього досвіду в систему розвитку економіки України в цілому.

3.2 Напрями удосконалення регулювання ліквідності банків України у кризових та посткризових умовах

Одним із найголовніших завдань управлінням будь-яким банком є забезпечення оптимального рівня ліквідності. Банк вважається ліквідним, якщо він має доступ до фінансових ресурсів, які можуть бути залучені за справедливою ціною в момент їх найбільшої необхідності.

Однією із найбільших проблем регулювання ліквідністю банку є незбалансованість між залученими та наданими грошовими коштами. Причиною даної незбалансованості термінів є висока мінливість фінансових ринків та економіки в цілому, що у свою чергу є змушує вкладників, кредиторів та інвесторів вкладати кошти в банк на короткий термін, а позичальників залучати кошти на більш тривалий термін. Внаслідок даної ситуації банки мають невідповідність між строками погашення активів та зобов'язань. Також ще однією причиною невідповідності строків між активами та зобов'язаннями є висока частка зобов'язань із негайним виконанням, тобто депозитів до запитання фізичних та юридичних осіб, а також кореспондентських рахунків інших банків. Таким чином, банки повинні бути завжди готові задовільнити невідкладний попит вкладників та банків-кореспондентів на грошові кошти, що може негативно вплинути на фінансовий стан банку в період кризи ліквідності.

Іншим джерелом потенційних проблем ліквідності банків є чутливість банків до змін процентних ставок. Коли відбувається зростання процентних ставок, деякі вкладники, а саме вкладники, які мають строкові депозити, вилучають свої кошти із банку задля пошуку більш високих прибутків в інших фінансових установах. Внаслідок збільшення процентних ставок багато клієнтів, котрі взяли позики можуть призупинити подачу нових заявок на кредити або прискорити використання кредитних ліній, які ще мають низькі процентні ставки. Тому, зміна процентних ставок відбивається на попиті клієнтів, а також на залучені депозити та надані кредити, що мають значний вплив на ліквідність та

дохідність банку. Більше того, зміна процентних ставок впливає на ринкову вартість активів, продаж яких може знадобитися банку для отримання додаткових високоліквідних коштів, а також має безпосередній вплив на вартість позик на грошовому ринку.

Ліквідність банківської установи піддається впливу широкого спектру чинників, які поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори впливу на ліквідність банку – це фактори, на які банківська установа може вплинути за допомогою ефективного управління ліквідністю.

Внутрішні фактори впливу на ліквідність банку включають в себе:

- дисбаланс грошових потоків, викликаний невідповідністю структури
- вимог та зобов'язань банку;
- структура та стабільність депозитної бази банківської установи;
- достатність капіталу;
- якість активів;
- фінансовий стан позичальників;
- репутація банку, яка впливає на можливість банку запозичити кошти із зовнішніх джерел;
- неправильна стратегія управління ліквідністю, яка здебільшого проявляється через пріоритетність прибутковості над ліквідністю [21].

Невідповідність вимог та зобов'язань банку призводить до дисбалансу грошових потоків. Під даним чинником розуміється невідповідність вимог та зобов'язань за термінами погашення, що у свою чергу може призвести проблеми із ліквідністю, адже, здебільшого, строки погашення зобов'язань є значно меншими ніж строки погашення вимог, особливо у короткостроковому періоді.

Для процесу розмежування функцій регулювання Національним банком України грошово-кредитного ринку через інструменти монетарної політики та кредитної підтримки банків з метою їх фінансового оздоровлення було прийнято Положення про регулювання Національним банком України

ліквідності банків України, затверджене постановою правління НБУ від 30.04.2009 р. та Технічний порядок проведення Національним банком операцій з банками, згідно з якими:

- Національний банк України підтримував короткострокову ліквідність банківських установ для покриття тимчасових розривів їх ліквідності у разі вичерпання ними інших можливостей підтримання ліквідності;
- зменшено максимальний термін рефінансування шляхом проведення тендерів з підтримання ліквідності банків з 365 до 90 днів, та операцій РЕПО – з 60 до 30 днів;
- зменшено перелік забезпечення за кредитами рефінансування та
- виключено ті фінансові інструменти, які не знайшли поширення на фондовому ринку;
- змінено проведення операцій з обміну іноземної валюти на національну валюту (СВОП) тощо [26].

У 2020 році банківська система України на сьогодні достатньо стійка, капіталізована і має значний запас ліквідності – обсяг коррахунків банків та залишків за депозитними сертифікатами становить понад 210 млрд грн. Відтак, вона продовжує стабільно працювати і надавати послуги клієнтам. Водночас підтримка фінансової системи для упередження та мінімізації потенційного негативного впливу запроваджених у зв'язку з COVID-19 обмежень є пріоритетом для Національного банку. У зв'язку з цим здійснюються такі кроки:

Національний банк зберігає присутність на валютному ринку України відповідно до Стратегії валютних інтервенцій Національного банку України на 2016-2020 рр.;

НБУ підтримує ліквідність банків через стандартні інструменти рефінансування;

- буде відтерміновано впровадження буферів капіталу, зокрема буфера консервації капіталу та буфера системної важливості. Водночас банки мають

виконувати мінімальні вимоги достатності основного та регулятивного капіталу;

- виїзні перевірки банків та інших фінансових установ на період надзвичайних заходів відтермінуються;
- здійснюється постійний моніторинг тенденцій розвитку фінансового сектору, зокрема показників ліквідності та якості кредитного портфеля банків;
- відтерміновано стрес-тестування банків.

Додатково за потреби Національний банк:

- Знизить норму обов'язкового резервування за залученими коштами в іноземній валюті.
- Тимчасово знизить мінімальний рівень LCR.
- Оголосить позачергові тендери з підтримки ліквідності.
- Розширить критерії прийнятності застави за кредитами екстреної підтримки ліквідності.

Також банкам пропонується тимчасово утриматись від розподілу прибутків через виплату дивідендів щонайменше до липня 2020 року, аби установи мали додатковий запас міцності.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок щодо значної різноманітності інструментів регулювання ліквідності банків в Україні як на макро-, так і на мікрорівні. Комплексність використання зазначених інструментів дозволяє максимально ефективно проводити процес регулювання проблем ліквідності банківського сектору України.

Проте практика використання інструментів регулювання акцентує увагу на низку недоліків, що вказує на необхідність їх удосконалення на основі зарубіжного досвіду регулювання та міжнародної банківської практики. Це підкреслює і той факт, що значна частка банківських установ, які отримали термінове фінансування для підтримання ліквідності під час фінансової кризи 2014–2015 років, уже через кілька місяців зазнали краху, демонструючи

відсутність адекватних механізмів підтримання ліквідності банків і недосконалих підходів до оцінки фінансового стану установ, які мають намір скористатися такими привілеями. Прискорення переходу України до нових світових стандартів регулювання (Базель) допоможе оптимізувати цей процес і нівелювати проблеми із ліквідністю.

Сучасна практика функціонування банків свідчить, що в період нестабільності фінансових ринків та загальноекономічної кризи управління банком кардинально змінюється відповідно до вимог внутрішнього та зовнішнього середовища.

Для усунення вищезазначених проблем і підвищення ефективності управління ліквідністю банку можна запропонувати ряд рекомендацій. Перша з них полягає в тому, що менеджери з управління ліквідністю повинні контролювати діяльність усіх відділів банку, що відповідають за використання і залучення засобів, і координувати свою діяльність з роботою цих відділів. Наприклад, усякий раз, коли відділ комерційних кредитів відкриває нову кредитну лінію для клієнта, керуючий ліквідними засобами повинний бути готовий до можливого зняття засобів за цим кредитом. Якщо відділи термінових і ощадних рахунків очікують надходження великих депозитів у найближчі дні, керуючий ліквідними засобами повинний бути проінформований про це.

Друга рекомендація полягає у тому, що менеджери з управління ліквідністю повинні передбачати (якщо це можливо), коли найбільш великі вкладники і користувачі кредитів банку планують зняти кошти з рахунку чи, навпаки, збільшити вклади. Це дозволяє керуючим планувати свої дії у випадку виникнення дефіциту або надлишку ліквідних активів. Друга рекомендація полягає у тому, що менеджери з управління ліквідністю повинні передбачати (якщо це можливо), коли найбільш великі вкладники і користувачі кредитів банку планують зняти кошти з рахунку чи, навпаки, збільшити вклади. Це дозволяє керуючим планувати свої дії у випадку виникнення дефіциту або надлишку ліквідних активів.

Виявивши ряд проблем, які існують у системі банківського регулювання та нагляду, можна виокремити такі шляхи удосконалення:

- підвищення рівня капіталізації банків;
- удосконалення підходів до регулювання операцій банків з пов'язаними особами та виявлення реальних обсягів операцій з пов'язаними особами та вжиття заходів, спрямованих на їх зменшення;
- подальше очищення банківської системи від фінансових установ, які є неплатоспроможними, здійснюють відмивання грошей та не дотримуються вимог законодавства;
- удосконалення безвиїзного нагляду та інспектування банків;
- удосконалення порядку створення та ліцензування банків і банківських об'єднань;
- удосконалення процедур тимчасової адміністрації, реорганізації і ліквідації банків.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Ліквідність банків є однією із найважливіших якісних характеристик його функціонування, а також головною передумовою стабільності банківської системи країни в цілому. Дослідженням терміну «банківська ліквідність» присвячено праці багатьох як вітчизняних, так і іноземних економістів.

На основі аналізу існуючого механізму управління ліквідністю банків, встановленого НБУ, було визначено, що методика розрахунку прийнятих на законодавчому рівні нормативів ліквідності містить суттєві недоліки, які по суті роблять процес управління неефективним. Беручи до уваги той факт, що підвищення ліквідності банку спричиняє втрату частини прибутку (оскільки первинні та вторинні резерви ліквідності майже не приносять банку доходу), дієвий механізм управління ліквідністю банків є необхідністю. Адже надмірно ризикована політика комерційних банків, спрямована на забезпечення високого прибутку призводить до виникнення структурних диспропорції у банківських активах та пасивах за сумами та строками розміщення, що становить найбільшу загрозу для ліквідності банків.

У другому розділі було проаналізовано, як Національний банк України може здійснювати вплив на процес управління ліквідністю банків. У зв'язку з тим, що існує тісний зв'язок між ліквідністю банків з одного боку та можливістю економічного зростання і покращення соціального благополуччя населення з іншого, - завдання забезпечення достатнього рівня ліквідності має бути пріоритетним для комерційних банків та НБУ. Нами було розроблено ряд рекомендацій, які на нашу думку сприятимуть відновленню довіри до банківської системи України і таким чином сприятимуть посиленню впливу ліквідності на соціально-економічне становище в Україні.

Основними такими рекомендаціями є:

Підвищення репутації банків, шляхом досягнення ними стабільно високих показників фінансових результатів, прозорості та відкритості, обмеження

ризикових операцій та впровадження системи контролю за фінансовим станом позичальників.

Врахування НБУ недоліків при визначенні поняття банківської ліквідності, внесення змін до методики розрахунку нормативів ліквідності та впровадження більш жорстких вимог до мінімально необхідного рівня ліквідності.

Усунення можливостей проведення злочинних схем банками, шляхом впровадження посиленої системи контролю за діяльністю банків

Підвищення фінансової грамотності населення з питань, які безпосередньо стосуються банківської діяльності, шляхом налагодження зворотного контакту населення з працівниками банків.

Усунення законодавчих факторів, які негативно впливають на процес стимулювання вкладення тимчасово вільних коштів населення до банків.

Зазначений список рекомендацій сприятиме забезпеченню існування належного рівня ліквідності банків, відновленню довіри до банківської системи, економічному розвитку та покращенню показників соціального розвитку і благополуччя населення.

Для підвищення ефективності управління ліквідністю банківських установ, насамперед, необхідно слідкувати за кількістю залучених та наданих коштів. Дана проблема є найважливішою для кожного банку та банківської системи в цілому, оскільки невідповідність між активами та пасивами банку може призвести до дисбалансу оперативності виконання своїх зобов'язань.

Виникнення такого явища в одному комерційному банку з часом здійснює негативний вплив на банківську систему, внаслідок чого порушується її стійкість та відбувається зниження рівня довіри населення до банків.

Насамперед, банківській установі необхідно розробити чітку та збалансовану кредитну та депозитну політику, яка була б спрямована на зменшення від'ємного сальдо між залученими та наданими коштами. Кредитна політика банку повинна бути більш жорсткішою щодо надання коштів сумнівним суб'єктам господарювання, оскільки ріст кредитного портфеля набагато

перевищує ріст депозитного портфеля банку. Управління ліквідністю банків неможливе без ефективного проведення аналізу впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. На внутрішні чинники правління банку може впливати безпосередньо, у свою чергу, зовнішні ж не піддаються контролю зі сторони банку. Контроль за якістю та достатністю активів, детальне вивчення платоспроможності та кредитної історії позичальника кредитних коштів, розробка ефективної стратегії та політики банку, створення раціональної структури депозитної бази та підтримка позитивної репутації – ось найважливіші із завдань щодо зменшення впливу внутрішніх факторів на ліквідність банків. Стосовно зовнішніх факторів, то першочерговим є питання про розробку максимально корисної для всіх учасників банківської системи грошово-кредитної політики, що, у свою чергу, безпосередньо впливає на стан грошового ринку в країні. Центральний банк повинен чітко слідкувати за кількістю грошей в обігу, і, при необхідності, впливати на їх кількість шляхом вилучення таких з обороту або ж, навпаки, збільшувати грошову масу, надаючи 90 банкам кредитні ресурси. Політика управління ліквідністю банківських установ повинна підпорядковуватись грошово-кредитній політиці країни, а остання, в свою чергу, має узгоджуватись із загальноекономічною.

Національний банк України повинен усіма способами запобігати виникненню кризових явищ в державі, що є запорукою сталого розвитку не тільки банківської системи, але й економіки країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Христофорова О. М., Мінасян М. Т. (2019). Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України. Науковий вісник Херсонського державного університету, № 36, С.109–114.
2. Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України // Постанова Національного банку України від 17.09.2015 № 615
3. Рудан В. Я. (2017). Ліквідність банківської системи України: сучасний стан і стратегічні орієнтири управління. Економічний аналіз: зб. наук. праць ТНЕУ, Т. 27, № 4, С. 170–179.
4. Макроекономічний та монетарний огляд. Березень 2020 р. Available at: <https://bank.gov.ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-berezen-2020-roku>
5. Постанова Правління Національного банку України “Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102500-19>
6. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. 2121-III (Із змінами та доповненнями). // Відомості Верховної Ради — 2001.
7. Рудан В. Я. (2019). Ліквідність банківської системи України: сучасний стан і стратегічні орієнтири управління. Економічний аналіз: зб. наук. праць ТНЕУ, Т. 27, № 4, С. 170–179.
8. Гурський Д. Ю. Особливості застосування обов’язкових резервів як інструменту регулювання грошово-кредитного ринку в Україні / Д. Ю. Гурський // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2018.– № 5–6 (76–77). – С. 193–201.
9. Офіційний сайт АТ «ПроКредіт Банк». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.procreditbank.com.ua/>

10. «Про проведення Національним банком України операцій з купівлі-продажу іноземної валюти на умовах “своп”»: Положення Національного банку України від 31.03.2016 № 222 / Офіційне Інтернет-представництво НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=29358982>.

11. Результати проведення операцій Національного банку України з регулювання ліквідності банків / Офіційне Інтернет-представництво НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#2.

12. Доходність ОВДП на первинному ринку щомісяця / Офіційне Інтернет-представництво НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#2.

13. ОВДП, які знаходяться в обігу, за сумою основного боргу / Офіційне Інтернет-представництво НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578..

14. Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?>

15. Вимоги до ліквідності банків (LCR) // Матеріали семінару НБУ "Практичні аспекти оцінки банківських ризиків" від 18 червня 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/praktichni-aspekti-otsinki-baknivskih-rizikivseminar-dlya-vikladachiv-vnz-ukrayini-18-19-cherhvnya-2020-roku>

16. Еркес О. Є. Нові нормативи ліквідності в системі ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків України / О.Є. Еркес, Т.М. Гордієнко // Економіка і суспільство (МДУ). – 2019 – № 20. – С.635–642.

17. Рішення Правління НБУ №1001-рш "Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)" від 24 грудня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_24122019_1001-rsh

18. Аксьонова Л.О. Управління ліквідністю банку в сучасних економічних умовах / Л.О. Аксьонова, Е. Мусаєв // Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ. – 2019. – № 1(9). – С. 65–71.

19. Показники банківської системи. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

20. Офіційний сайт Національного банку України. Available at: <https://bank.gov.ua/>

21. Інфляційний звіт. Січень 2020 р. Available at: <https://bank.gov.ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen2020-roku>.

22. Нормативи обов'язкового резервування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.

23. Коцюба, І. І. Управління ліквідністю – основа інтеграції стратегічного управління фінансовою діяльністю у банку [Текст] / І.І. Коцюба // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 6. – С. 81-85.

24. Фуксман, О.Ю. Методика вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління короткостроковою ліквідністю в банках [Електронний ресурс] / О.Ю. Фуксман // Ефективна економіка. – 2015. – №6. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4147>.

25. Серпенінова, Ю. С. Теоретичні підходи до управління ліквідністю банку [Текст] / Ю. С. Серпенінова // Вісник Української академії банківської справи. – 2019. – № 1. – С. 57-62.

26. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку [Текст]. – Режим доступу: dspace.uabs.edu.ua/handle/123456789/5357.

27. Стабілізація банківської системи шляхом підвищення довіри до банків та забезпечення прозорості діяльності НБУ, Відділ фінансової безпеки (Д.М. Гладких) № 66, Серія «Економіка» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/dovira_do_bankiv-8d9b8.

28. Закон України "Про банки та банківську діяльність" в редакції від 7 грудня 2000 року (із змінами та доповненнями) № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.

29. Закон України "Про Національний банк України" від 20 травня 1999 р. № 679 – XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. (із змінами та доповненнями) Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 40, ст.314. – Ст. 238

30. Постанова Правління НБУ №615 від 17.09.2015 “Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи” [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

31. Рішення Правління Національного банку України “Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)”. Available at: [https://bank.gov.ua/legislation/ Decision_24122019_1001-rsh](https://bank.gov.ua/legislation/Decision_24122019_1001-rsh)

32. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bis.org/publ/bcbs188.htm>.

33. Базельський комітет з питань банківського нагляду // Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / А. Г. Чубенко, М. В. Лошицький, Д. М. Павлов, С. С. Бичкова, О. С. Юнін. — Київ : Ваіте, 2018. — С. 79-80. — ISBN 978-617-7627-10-3.

ДОДАТКИ

Додаток А

АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"

Звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід за рік, що закінчився 31 грудня 2019 р.

У тисячах гривень	Примітка	2019	2018
Процентні доходи, розраховані з використанням методу ефективного відсотка	26	2,757,371	2,197,777
Інші процентні доходи	26	11,324	11,762
Процентні витрати	26	(1,452,733)	(1,131,402)
Чисті процентні доходи		1,315,962	1,078,137
Збиток від зменшення корисності / (Зменшення збитків від зменшення корисності) фінансових активів	33	(112,429)	9,222
Збиток від модифікації фінансових активів		(10,283)	(15,847)
Чисті процентні доходи після збитків від зменшення корисності фінансових активів та збитків від модифікації фінансових активів		1,193,250	1,071,512
Комісійні доходи	27	238,764	247,295
Комісійні витрати	27	(55,095)	(54,306)
Чисті комісійні доходи		183,669	192,989
Прибутки за виражуванням збитків від торгових операцій з іноземною валютою та від курсових різниць		15,524	5,817
Прибутки за виражуванням збитків від фінансових інструментів за справедливою вартістю через прибуток або збиток		(4,158)	(296)
Інші операційні доходи		12,154	14,046
Адміністративні та інші операційні витрати	28	(553,073)	(464,733)
Прибуток до оподаткування		847,368	818,338
Витрати з податку на прибуток	29	(151,142)	(156,879)
Прибуток за рік та інший сукупний дохід		696,224	662,457

* Банк вперше застосував МСФЗ 16 1 січня 2019 року. За обраними методами переходу порівняльна інформація не перераховується (див. Примітку 5). В результаті застосування МСФЗ 16 Банк не змінив порівняльну інформацію.

Схвалено для випуску та підписано від імені Правління 27 квітня 2020 року.

В.В. Гончаренко
Голова Правління

В.В. Сидоренко
Головний бухгалтер

Примітки на сторінках 6-85 є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

Продовження додатку А

ПТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"

Звіт про фінансовий стан на 31 грудня 2019 р.

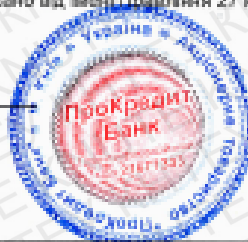
У тому числі зазначено	Примітка	31 грудня 2019	31 грудня 2018
АКТИВИ			
Прошві кошти та їх еквіваленти	30	6,702,359	4,072,057
Кошти в інших банках	31	451,218	-
Кредити та аванси клієнтам	32, 33	16,122,082	16,526,459
Відстрочений податковий актив			373
Відстрочений податковий актив	29	3,151	12,090
Приміщення та обладнання	34	349,601	275,362
Інвестиційна нерухомість	35	-	322
Нематеріальні активи	36	3,384	5,405
Інші фінансові активи	37	14,555	75,123
Інші нефінансові активи	37	140,835	28,111
Усього активів		23,879,049	20,966,873
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти інших банків	38	522,245	308,847
Кошти клієнтів	39	14,542,229	11,045,316
Інші позички	40	4,741,927	5,369,078
Інші фінансові зобов'язання та резерв під судові провадження	41	77,377	20,829
Інші нефінансові зобов'язання	41	10,710	10,000
Поточні податкові зобов'язання		34,516	35,662
Субординований борг	43	-	317,191
Усього зобов'язань		19,937,017	18,012,689
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал **	44	1,571,978	1,424,222
Емісійні ринці	44	113,845	(223)
Нерозподілений прибуток		2,258,209	1,559,905
Усього власного капіталу		3,942,032	2,963,904
Усього зобов'язань та власного капіталу		23,879,049	20,966,873

* Банк вперше застосував МСФЗ 16 1 січня 2019 року. За обраними методами переходу порівняльна інформація не перераховується (див. Примітку 5). В результаті застосування МСФЗ 16 Банк не змінив порівняльну інформацію.

** Статутний капітал станом на 31 грудня 2019 року включає незареєстровану частину у розмірі 261,624 тисячі гривень.

Схвалено для випуску та підписано від імені Правління 27 квітня 2020 року.

В.В. Пономаренко
Голова Правління

В.В. Сидоренко
Головний бухгалтер

Примітки на сторінках 6-65 є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності.

Додаток Б

	До 1 місяця	1 - 3 місяці	3 - 6 місяців	7 - 12 місяців	Понад 1 рік	Усього
Фінансові активи						
Грошові кошти у касі	152,496	-	-	-	-	152,496
Кореспондентські рахунки та депозити овернайт в інших банках	1,757,971	-	-	-	2,844	1,760,815
Депозитні сертифікати Національного банку України	3,980,000	-	-	-	-	3,980,000
Короткострокові розміщення в інших банках	450,000	-	-	-	-	450,000
Кредити та аванси клієнтам	223,250	867,048	945,914	2,159,723	12,105,100	16,301,035
Валютні деривативи (активи)	-	-	397,899	-	-	397,899
Усього	6,563,717	867,048	1,343,813	2,159,723	12,107,944	23,042,245
Фінансові зобов'язання						
Кошти інших банків	-	-	-	515,229	-	515,229
Кошти клієнтів (крім строкових депозитів)	758,380	394,607	591,910	1,183,820	5,032,825	7,961,542
Кошти клієнтів (строкові депозити)	619,067	360,038	496,997	1,073,965	3,900,716	6,450,783
Інші позики	-	240,979	244,480	942,202	3,234,977	4,662,638
Валютні деривативи (зобов'язання)	-	-	396,330	-	-	396,330
Усього	1,377,447	995,624	1,729,717	3,715,216	12,168,518	19,986,522
Прогнозна сума невикористаних зобов'язань з надання кредитів, наданих акредитивів і гарантій	244,715	-	-	-	-	244,715
Очікувана сума обов'язкових резервів	300,520	-	-	-	-	300,520
Усього	1,922,682	995,624	1,729,717	3,715,216	12,168,518	20,531,757
Прогнозний розрив ліквідності	4,641,035	4,512,459	4,126,555	2,571,062	2,510,488	
Показник достатності ліквідності	3.4					

Додаток 4
до постанови Правління
Національного банку України
15 лютого 2018 року № 11
(у редакції постанови Правління Національного банку України
від 27 грудня 2018 року № 157)

Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції станом на 01 Грудня 2019 року

N з/п	Найменування банку	H1, тис. грн	H2	H3	H6	H7	H8	H9	H11	H12	L13-1	L13-2	LCRвв	LCRiv
1	АТ ПРОКРЕДИТ БАНК	3,803,394	21.43	16.79	97.9	6.14	0.00	0.22	0.03	0.05	2.3326	0.00	208.3888	261.5385

У таблиці:

H1 - норматив мінімального розміру регулятивного капіталу

H2-норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу

H3- норматив достатності основного капіталу

H6-норматив короткострокової ліквідності

H7-норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента

H8 - норматив великих кредитних ризиків

H9 - норматив максимального розміру кредитного ризику з операціями з пов'язаними з банком особами

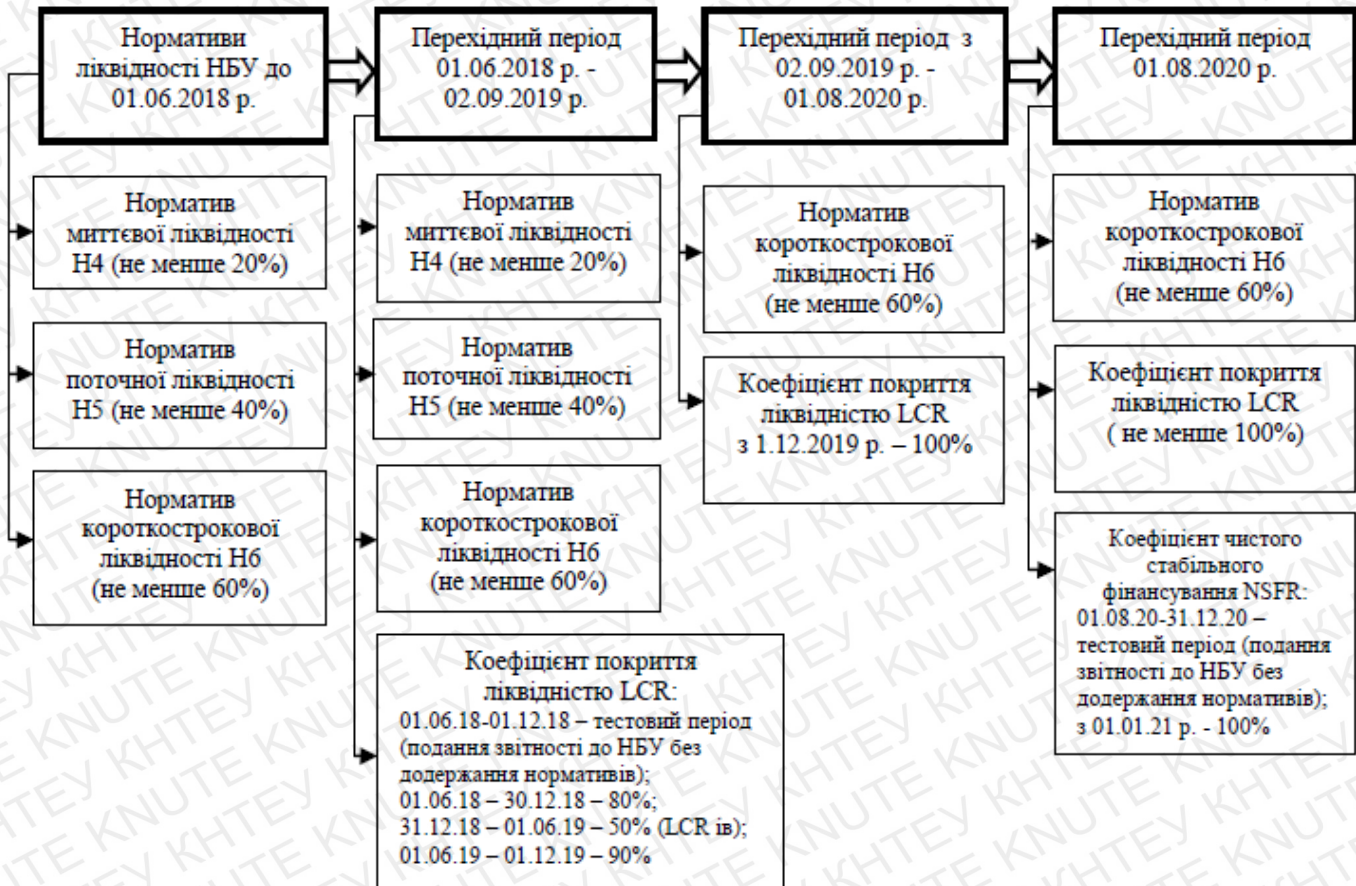
H11 - норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою

H 12 - норматив загальної суми інвестування

L13-1 та L13-2- нормативи валютної позиції

LCRвв; LCRiv- значення, розраховані за формулою середньозваженої величини коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR за всіма валютами та у іноземній валюті) за останні 30 календарних днів

Хронологія реформування нормативів ліквідності

Додаток Д

Назва показника	01.11.2020
Кількість діючих банків	
з них: з іноземним капіталом	33
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	22
АКТИВИ	
Активи	1,739,726
<i>Активи в іноземній валюті</i>	604,574
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2,166,526
<i>з них: нерезиденти</i>	302,277
<i>Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті</i>	797,108
Готівкові кошти	61,075
Банківські метали	503
Кошти в Національному банку України	55,557
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	212,748
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	48,518
Кредити надані клієнтам	996,236
кредити, що надані органам державної влади	6,208
кредити, що надані суб'єктам господарювання	786,679
кредити, що надані фізичним особам	203,304
кредити, надані небанківським фінансовим установам	44
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	674,384
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	424,380
Пасиви	1,739,726
Капітал	210,451
<i>з нього: статутний капітал</i>	480,460
Зобов'язання банків	1,529,275
<i>Зобов'язання банків в іноземній валюті</i>	662,903
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	23,176

Продовження додатку Д

Кошти суб'єктів господарювання	605,210
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	658,008
Кошти небанківських фінансових установ	33,512

Довідково:

Рентабельність активів, %	2.99
Рентабельність капіталу, %	23.22

Примітка:

- 1) охоплюються дані філій в межах та за межами України;
- 2) за виключенням даних неплатоспроможних банків #;
- 3) з урахуванням даних контрагентів-нерезидентів;
- 4) з урахуванням нарахованих доходів/витрат;
- 5) дані за станом на 01 квітня, на 01 липня і на 01 жовтня відображаються з урахуванням коригуючих проводок (A4)

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2020 рік

№ з/п	Норматив		01.11
1	H1	Регулятивний капітал (млн грн)	180,737.3
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	21.76
3	H3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	15.74
4	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	88.50
5	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	19.76
6	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	85.20
7	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	4.51
8	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0.0002
9	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	0.12

Додаток Л

Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290*, станом на 01.11.2020

№ з/п	НКВ	Найменування банку	Н6	LCRвв	LCRів
1	2	3	8	16	17
1	2	АТ "Укресімбанк"	89.20	657.83	547.45
2	3	ПАТ "Промінвестбанк"	2,540.68	822.68	158,695.82
3	29	АТ "БАНК АЛЪЯНС"	65.24	158.03	171.19
4	36	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	88.85	298.86	649.60
5	43	АТ "АЛЪТБАНК"	92.45	582.99	126.60
6	49	Полікомбанк	126.56	296.87	312.24
7	62	АТ "ТАСКОМБАНК"	74.53	178.96	239.95
8	72	ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	363.60	938.45	127.17
9	88	АТ "КРЕДОБАНК"	70.92	128.81	119.45
10	91	АТ АКБ "Львів"	71.34	224.37	563.17
11	95	АТ "ОКСІ БАНК"	104.32	635.51	1,018.14
12	101	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	95.22	261.52	154.24
13	105	ПАТ "МТБ БАНК"	85.04	205.11	379.10
14	106	Акціонерний банк "Південний"	79.85	117.54	139.12
15	113	АТ "Полтава-банк"	99.96	430.57	421.13
16	115	АТ "ПУМБ"	101.64	195.26	196.24
17	123	АТ "БАНК ГРАНТ"	114.63	296.46	338.06
18	126	АТ "МЕГАБАНК"	67.62	121.31	195.93
19	128	АТ "СКАЙ БАНК"	118.42	503.42	185.24
20	129	АТ "БТА БАНК"	189.15	1,765.60	1,310.04
21	133	АТ "АСВІО БАНК"	100.17	215.74	699.11
22	136	АТ "УКРСИББАНК"	100.45	307.30	217.51
23	143	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	69.79	136.73	149.19
24	146	АТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	66.97	229.48	1,009.33
25	153	АТ "ПРАВЕКС БАНК"	94.93	288.56	395.97
26	171	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	92.73	221.54	195.96
27	205	АТ "МетаБанк"	128.47	396.15	589.35
28	231	АТ "ЮНЕКС БАНК"	131.73	530.52	472.05
29	240	АТ "КІБ"	82.06	218.97	420.17
30	241	АТ "АЙБОКС БАНК"	100.61	292.12	317.39
31	251	АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"	109.12	220.73	202.58
32	270	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	70.29	211.95	517.74
33	274	АБ "УКРГАЗБАНК"	85.71	243.95	134.71
34	286	АТ "АБ "РАДАБАНК"	81.10	280.05	296.45
35	288	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	84.93	146.22	216.53
36	290	АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	104.96	209.65	129.44
37	295	АТ "ІНГ Банк Україна"	132.09	351.10	144.48
38	296	АТ "ОТП БАНК"	102.69	222.84	252.35
39	297	АТ "СІТІБАНК"	104.10	239.33	244.32
40	298	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	95.01	158.28	232.77
41	299	АТ "СБЕРБАНК"	134.38	2,269.90	2,097.78
42	305	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	90.19	168.74	163.39

Продовження додатку Л

43	311	АТ "БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ"	183.76	529.95	236.40
44	313	АТ "Український банк реконструкції та розвитку"	219.32	761.73	374.85
45	320	АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"	65.07	295.06	143.06
46	326	АТ "АКБ "КОНКОРД"	90.48	253.83	1,027.16
47	329	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	145.79	520.08	142.92
48	331	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	144.07	303.85	293.74
49	377	АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	66.36	395.94	202.61
50	381	АТ "МОТОР-БАНК"	114.28	585.42	279.62
51	386	АТ "КБ "ГЛОБУС"	85.63	253.10	197.88
52	387	АТ "АП БАНК"	142.14	474.95	276.96
53	389	АТ "МІБ"	85.02	165.26	207.65
54	392	ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	78.11	277.57	251.50
55	394	АТ "БАНК 3/4"	84.99	709.36	559.64
56	395	АТ "СПБ"	87.59	814.34	467.46
57	407	АТ "Дойче Банк ДБУ"	109.76	254.18	256.84
58	455	АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	120.93	975.46	728.67
59	460	АТ "БАНК СІС"	69.05	321.45	990.67
60	512	АТ "АЛЬПАРІ БАНК"	232.64	1,718.49	11,949.03
61	553	АТ "БАНК АВАНГАРД"	74.24	323.98	193.57
62	593	ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"	412.72	279.79	100.00
63	634	АТ "БАНК "ПОРТАЛ"	380.90	4,973.22	9,252.88
64	694	АТ "КРИСТАЛБАНК"	86.21	182.25	348.13
65	774	АТ "РВС БАНК"	60.92	199.41	804.31

